

FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

XII. ÉVFOLYAM 2–3. SZÁM 31.

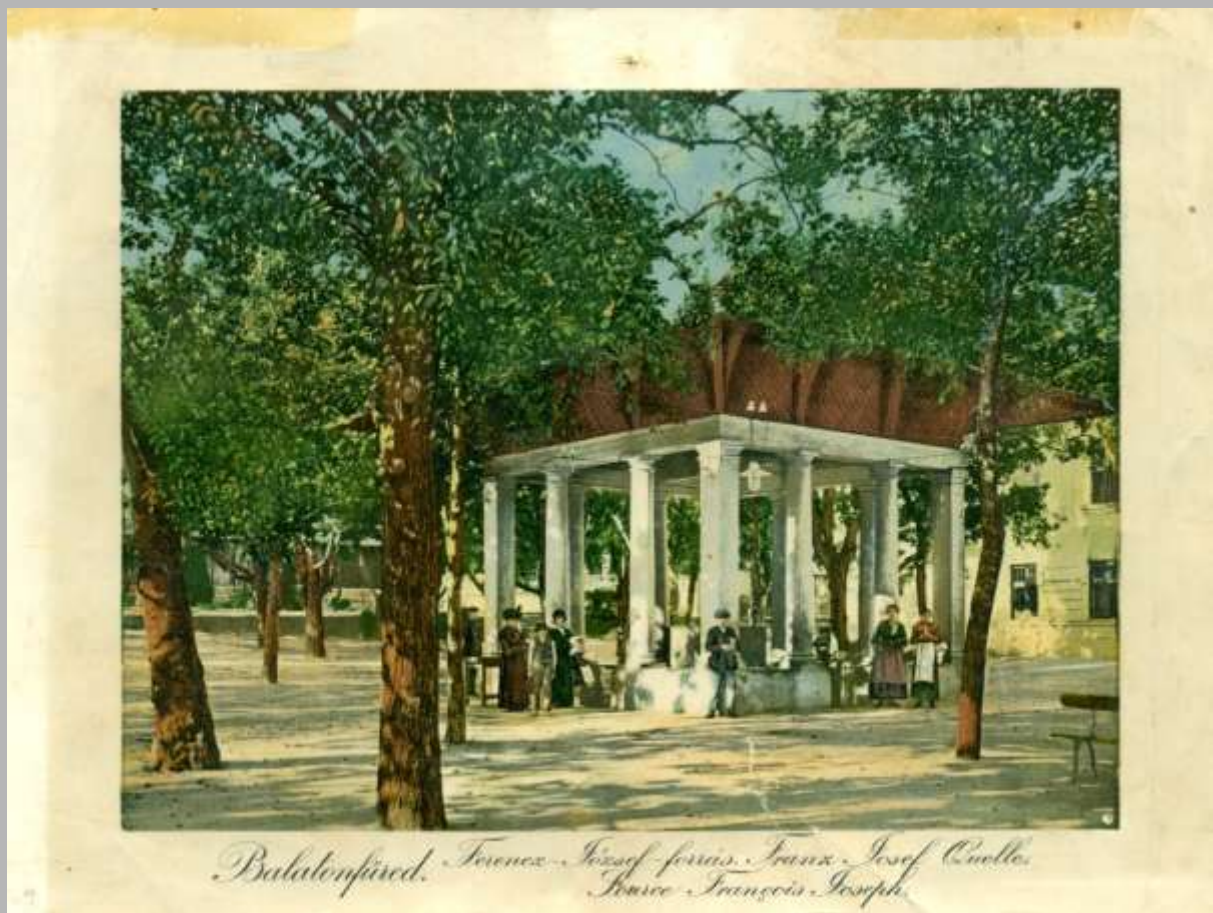
2012.

Kiss Ernő (Simon M. Veronika festménye)

(A kép magántulajdonban van)

A Ferenc József forrás – színezett nyomat (Budáné Bocsor Ágnes ajándéka)

A Nagyvendéglő kávézója – képeslap, 1910 körül (vétél)

Felelős szerkesztő:
BAÁN BEÁTA

Nyelvi lektor:
dr. RÁCZ JÁNOS

Kiadja
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadó:
SZENFERNÉ VARGA ANIKÓ
elnök

A folyóirat
Balatonfüred Város Önkormányzata
támogatásával jelent meg.

Szöveggondozás:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Nyomdai előkészítés:
IGLÓI JÁNOS

Ára: 300 Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat
megjelenik évenként háromszor.

Szerkesztőség:

E-mail cím: furedihistoria@gmail.com

Nyomás:
I+G Nyomda
Balatonfüred

ISSN 1587-9399

TARTALOM

Tóth-Bencze Tamás:
KISS ERNŐ NYOMÁBAN, AVAGY TÉVHITEK ÉS TÉ-
NYEK AZ ARADI VÉRTANÚ KÖRÜL 2

Katona Csaba:
AMIKOR FÜRED VOLT A MINTA: SZÉCHENYI IST-
VÁN FERTŐBOZI FÜRDŐJÉNEK BALATONI VO-
NATKOZÁSAI 9

Tóth András:
A SÁNTA CSALÁD. (KÉSŐBBIEKBEN A VÉGH
FAMÍLIA.) 12

Baán Beáta:
„A HALLGATÁS EGYEDÜL, ÖNMAGÁBAN NEM
SEGÍT, AZ CSAK ELHALLGATÁS” 16

Elek Miklós:
BAKOS MIKLÓS EMLÉKÉRME. A HELYTÖRTÉNETI
GYŰJTEMÉNY NUMIZMATIKAI EMLÉKEI 2. ... 24

RÉSZLETEK SZELLE ZOLTÁN HANKÓCZY JENŐ
SÍREMLÉKE FELAVATÁSÁN ELMONDOTT ÜN-
NEPI BESZÉDÉBŐL 25

Szenforné Varga Anikó:
A BALATONFÜREDI HELYTÖRTÉNETI EGYESÜLET
2011. ÉVI BESZÁMOLÓJA 29

ADOMÁNYOZÓK; ÚJ KÖNYVEK 32

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy lemond-
tak tiszteletdíjukról, szerzői jogdíjukról.

E számunk szerzői:

Baán Beáta, népművelő, Bfüred
Elek Miklós, ny. könyvtáros, Bfüred
Katona Csaba, levéltáros, Budapest
Szelle Zoltán, műszaki hajószakértő, Bfüred
Szenforné Varga Anikó, ny. pedagógus, Bfüred
Tóth András, nyugdíjas, Ráckeve
Tóth-Bencze Tamás, könyvtáros, Bfüred

TÓTH-BENCZE TAMÁS

KISS ERNŐ NYOMÁBAN, AVAGY TÉVHITEK ÉS TÉNYEK AZ ARADI VÉRTANÚ KÖRÜL

Az írás elején sajnós azzal kell kezdenem, hogy minden bizonnyal továbbra is maradnak még tisztázatlan dolgok vértanú tábornokunkkal kapcsolatban, egyszerűen azért, mert az idő „jótékony fátyla” takarja őket, és ez minden bizonnyal valószínűleg így is marad már. Csak zárójelben jegyezni meg: azért, is, mert az emberi hiszékenység határtalan, és akadnak, akik hitelt adnak a legvadabb híresztelésnek is.

Az elmúlt években időről-időre szárnyra kaptak (kapnak?) bizonyos híresztelések – talán némi jóindulattal „városi legendáknak” lehetne hívni őket – Kiss Ernővel kapcsolatban. Ezekből következék itt néhány „gyöngyszem”: 1.: Kiss Ernő szerelmi kapcsolatot tartott fenn féltestvérével, Leuven Júliával. 2. Kiss Ernőnek feleségétől 3 lánya is született (Róza és Augusztá, valamint Ernesztin). 3.: szentgyörgyi Horváth „Anna” Krisztina, a tábornok özvegye a kivégzett férje tetemét kiásatta és elhozta az aradi vár árkából, ahol kivégezték és elhantolták őt társaival. 4.: Kiss Ernő fia: Kiss János, Ferenc József szeretőjének, Schrott Katalinnak lányát vette el feleségül, és ez nagyon bosszantotta az uralkodót. 5.: Kiss Ernő unokája: ittebei Kiss József repülő légicsatában hősi halált halt az I. világháborúban. 6.: Néhány évvel ezelőtt még élt Budapesten egy francia nyelvű tanár, – mit ad Isten, őt is Kiss Jánosnak hívták – aki szomszédai szerint meggyőződéssel állította, hogy ő az aradi vértanú unokája.

El kell ismernem, mint általában, ezeknek a „legendáknak” is van, illetve lehet valóságtartalma. Azonban, ahogy egy vicc csattanójából is kitűnik, nem mindegy, hogy a raktárnál cukrot osztogatnak, vagy fosztogatnak.

Utazzunk hát most vissza az időben úgy 250 esztendőre, Kedves Olvasó, és próbáljuk meg felidézni, hogy is volt/lehetett valójában.

Az örmény származású Kiss, korábban Ákoncz, család vagyónát a 18. század közepe táján Izsák (Ernő ükapja) – más források szerint az ő fia, Gergely (Ernő dédapja) – alapozta meg, az ügyes, szerencsés kezű, szemfüles erdélyi (erzsébetvárosi) kereskedő és hadiszállító, aki az úgynevezett szász tizedek visszaszerzésével tett a bécsi kincstárnak hasznos szolgálatot. Mindamelllett ő sem járhatott túl rosszul, közel 100 ezer hold területet bérelt To-

rontál vármegyében, és 1760. október 7-én Mária Teréziától fiai (Gergely, Lukács és Jakab) nemesi rangot kaptak. Ezt 1761-ben hirdették ki Csanád vármegyében. Állítólag a családnév (Kiss) is onnan származott, hogy alacsony termetű ember volt.

Maga a család 1239-ben a török elől menekülve Áni (ma: Ani romvárosa Törökországban, az örmény-török határ közelében) városából költözött el számos örmény családdal egyetemben, majd hosszú vándorlást követően 1672-ben I. Apafi Mihály fejedelem engedélyével Erdélyben, Ebesfálván (1733-tól Erzsébetváros, ma: Dumbrăveni, Románia) telepedtek le.

Kiss Izsák II. (Gergely fia) 1782-ben közel 650 ezer Forintért (és ez akkor nagyon kedvező árnak számított, és nem mai Forint értékben értendő) 15 éves részletre megszerezte a csaknem 70 ezer holdas eleméri (ma: Elemir, Szerbia) és ittebei (ma: Novi Itebej, Szerbia) uradalmat is. 1793-ban a birtokot felosztották a családtagok között, de Ernő családjának még így is 40 ezer hold maradt.

1795-ben Izsák (II.) Ágoston nevű fia és Bogdanovich Anna házasságot kötöttek, előbb Gergely nevű fiuk született meg, majd 1797-ben lányuk, Mária, végül 1799-ben Ernő. Ágoston néhány év múlva (1801), fiatalon elhunyt. Özvegye hamarosan – a Kiss család rosszallása és tiltakozása ellenére – Bécsben férjhez ment Leuwen Ernő báróhoz, aki tábornoki rangot ért el az osztrák birodalmi hadseregben. Egyébként ő volt az, aki bécsi összeköttetései révén véglegesen rendezte a család birtokviszonyait. Szintén az ő közbenjárására kerülhetett Ernő a bécsi katonai akadémiára 1815-ben, és ő indította el nevelt fia katonai karrierjét is.

1819-ben Kiss Ernő Galíciában (ma: Lengyelország és Ukrajna része) kezdte meg katonai pályafutását az ulánusoknál. A helyi lakosok között hamarosan nagy népszerűsége lett a fiatal, jó kiállítású tisztnak. Különösen a nők körében. Olyannyira, hogy állítólag ez idő alatt, titokban Tarnopolban (ma: Ternopil, Fehér-Oroszország) oltárhoz vezette egy helybeli gazdag zsidó család Rebeka nevű, 17 éves leányát, aki rövidesen tisztázatlan körülmények között elhunyt. Elképzelhető, hogy a családja nyomására helyezték át 1820-ban, vagy 1821-ben Ernőt Itália (ma: Olaszország) osztrák megszállás

alatti részébe. (Valószínűleg ekkor kerülhetett át ahhoz a fegyvernemhez, ahol karrierjét futotta, a huszársághoz.)

Itt megismerkedett egy fiatal milánói leánnyal, Turáti Annával, akivel hamarosan vadházasságban kezdett élni. Ebből a kapcsolatból rövidesen – talán éppen Milánóban – egy fiúgyermek született, aki az Ernő nevet kapta. 1822 decemberének elején Ernő hazatért az eleméri kastélyba élettársával, aki ismét várandós volt. Első gyermekük további sorsáról nem sikerült semmit kideríteni. Elképzelhető, hogy Itáliában hagyták, és ott nőtt fel. De, ami szerintem valószínűbb, rövidesen születését követően elhunyt, mert nem hinném, hogy Ernő, aki a későbbiekben annyira kötődött gyerekeihez, éppen elsőszülött fiát hagyta volna sorsára.

1823. január 3-án megszületett két ikerlányuk: Augusztá és Róza. Az anyakönyvi bejegyzés szerint apjuk ismeretlen, és illegálisak, azaz törvénytelen származásúak.

Nem sokkal a lányok születése után a fiatal anya és Kiss Mária között „hatalmi harc” tört ki.¹ Kiss Ernő ekkor öt és két lányát az ittebei birtokra költöztette, ahol a továbbiakban éltek. Turáti Anna számára ez a döntés végzetesnek bizonyult, – valószínűleg ebben az, a számára minden bizonnyal megalázó, új helyzetben úgy érezhette: kedvese és gyermekei apja magára hagyta őt – hamarosan az öngyilkosságba menekült. Titokban temették el, nyugvóhelye már teljesen feledésbe merült.

Augusztá nevű leányának szamosujvár-némethi Dániel János, Torontál vármegyei alispánnal kötött házasságából született Eleméren 1843-ban Dániel Ernő. Az unoka a millenniumot követően bárói rangot kapott az uralkodótól, egyébként szintén ő járta ki – még 1885-ben – az uralkodónál Kiss Ernő leányainak utólagos törvényesíttetését is. Dániel Ernő Balatonfüreden hunyt el 1923-ban. A Dániel család az 1900-as évek elején (1905-ben már a birtokukban volt) vásárolt nyaralót Füreden. Az államosítás idején Dániel Tibor és Marietta (dédunokák) tulajdonában volt. Augusztának még egy fia, Béla, és egy leánya is született Dániel Jánostól, Ilka. Augusztá 1900. március 18-án hunyt el.

Róza hajniki Bobor György földbirtokoshoz ment feleségül, két lányuk és két fiuk született. Róza 1900. január 22-én hunyt el.

Mindkettőjüket Eleméren helyezték végső nyugalomra, a családi sírboltban.

Egy rövidített, vázlatos családfa tanulmányozható a cikk végén. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, az eredeti elképzelés szerint ennek be-

mutatása egy részletesebb családfán történt volna, azonban az idén (2012-ben) hatályba lépett új levéltári törvény korlátozásai sajnos nem teszik lehetővé a részletesebb adatközlést. Ezt kénytelen vagyok tudomásul venni és betartani.

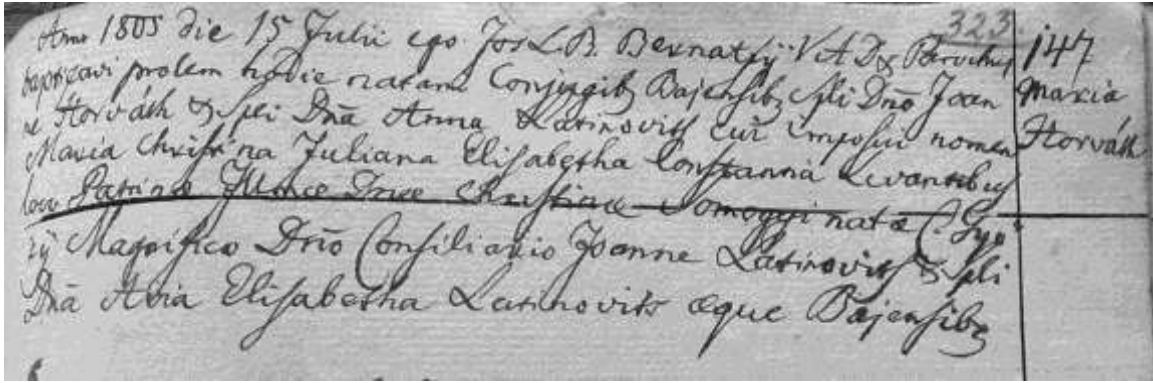

Kiss Augustá

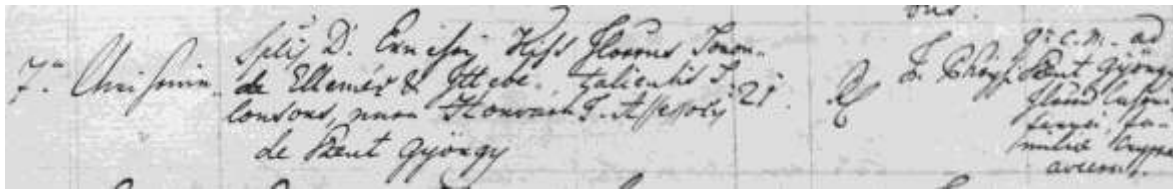
A folytatás következő része többek számára már talán közsismert: Balaton-Füreden 1825 nyarán, egy fürdői bálon, Ernő megismerkedett a szentgyörgyi Horváth család Mária Krisztina Julianna Erzsébet Konstancia nevű leányával, akivel 1826 májusában a Vas megyei Répceszentgyörgyön házasságot kötött. 1827 februárjában Pesten megszületett első és egyetlen gyermekük Ernesztin, de a szülésbe belehalt az ifjú feleség.

A répceszentgyörgyi Horváth-kastély, Kiss Ernő és Horváth Krisztina lakodalmának színhelye

szentgyörgyi Horváth Krisztina születési bejegyzése a bajai anyakönyvben

Kiss Ernőné (szentgyörgyi Horváth Krisztina) halálesetének bejegyzése

Kiss Ernő később hivatalosan sosem házasodott újra. A lányait – immáron már hármat – a családjára bízta, ő tovább folytatta katonai pályáját, ismét Itáliában. Ekkor már százados, de röviddel ezután a X. zászlóalj parancsnokává léptették elő, és végül a karrierjét a 2. Hannover huszárezred parancsnokaként, ezredesi rangban (1845-től) fejezte be a császári hadseregben, Újpecsen. 1848-ban felajánlotta szolgálatait a forradalmi magyar kormánynak, amely tábornokká, majd altábornaggyá nevezte ki. 1849. október 6-án az aradi vértanúk egyikeként végezte be életét.

Említésre méltónak tartom azt a módot, ahogyan a karrierjét meggyorsította a császári hadseregben. Ugyanis a szokásos előrejutás helyett az alakulatánál a rangsorban előtte álló tisztársait lefizette, hogy idő előtt kérjék a nyugdíjaztatásukat, így ő maga akadálytalanul haladhatott előre. Mindamellett el kell ismerni, rendkívüli módon nagyvonalú volt a tisztársaival, rendszeresen kisegítette őket kisebb-nagyobb kölcsönökkel is.

A lázadásért, felsegységért és hűtlenségért kivégzett Kiss Ernő vagyonát elkobozták, azt a család csak az 1867-es kiegyezést követően kapta vissza, amikor Kiss Ernőt is „rehabilitálták”. Kiss Ernőt a hadbíróóság eredetileg kötél általi halálra ítélte, de ezt kegyelemből löpor és golyó általi végrehajtásra változtatták.

Itt megjegyezném, hogy az eljárás és az ítélet jogossága erősen megkérdőjelezhető. Ugyanis a hadbíróági eljárás során a vádlottaknál két határnapot

vettek figyelembe. Egyrészt az 1848. október 3-át, az V. Ferdinánd nevében kibocsátott királyi nyílt parancsnak (manifesztum) a keltezését, amely feloszlatta a magyar országgyűlést, továbbá törvénytelennek nyilvánította Kossuth Lajos és társainak működését, végezetül az országot a haditörvénszék illetékessége alá helyezte és a horvát bánt, Josip Jellačićot nevezte ki teljhatalmú királyi biztosnak. Azt a horvát bánt, akit az uralkodó június 10-én ugyan felfüggesztett hivatalából, de szeptember 4-én visszahelyezte méltóságába. A hadbíróóság méltányosságából természetesen bizonyos toleranciával, rátartással kezelte ezt az időpontot. A Délvidéken szolgáló tisztek esetében ezt kitolta 1848. október 10-éig, és csak ekkortól vádolták őket fegyveres lázadásban való részvétellel. (Ezen a napon hirdette ki a temesvári várórség és főhadparancsnokság a királyi nyílt parancsot.) Az úgynevezett feldunai hadseregben szolgálók esetében ez Alfred zu Windischgrätz herceg tábornagy október 17-i felszólítása, illetve az október 30-án lezajlott, magyar vereséggel és visszavonulással végződött schwechati csata volt. A másik dátum pedig 1849. április 14., amikor Debrecenben kimondták Magyarország függetlenségét és a Habsburg–Lotharingiai-ház trónfosztását. Ennek alapján pedig, azokat a tiszteket, akik továbbra is a magyar kormányt szolgálták, felsegységért is vádolták. A királyi nyílt parancs tulajdonképpen a magyar jog szerint törvénytelen volt. Formailag azért, mert nem a felelős magyar kormány tényleges miniszterelnökének (Batthyány Lajos) ellenjegyzése szerepelt rajta. Tartalmilag azért,

mert az uralkodónak az éves költségvetés elfogadása előtt nem állt volna jogában feloszlatni a magyar országgyűlést. Mivel a bán gyakorlatilag be sem töltötte a királyi biztosi tiszteletet, így a fegyveres lázadás vádjának alapja egy törvénytelen, illetőleg meg nem valósult királyi utasítás volt. Hasonló a helyzet a felségsértés esetében is. I. Ferenc József ugyanis ekkor még nem volt törvényes magyar király, mert nem koronázták meg, nem adott ki koronázási hitellevelet, és nem esküdött meg az ország törvényeire. V. Ferdinánd december 2-i lemondása után a magyar trón jogi értelemben, egészen 1867-ig, üres volt. Mivel a meg nem koronázott uralkodó trónbitorlónak számít(ott), a magyar kormány oldalán tovább szolgáló tisztek – még ha a trónfosztás értelmével kapcsolatban esetleg voltak is kételyeik – indokoltan vélhették úgy, hogy törvényesen jártak el.

A tábornok tetemét még 1849-ben titokban az aradi vár árkából az aradi temetőbe csempészték, ahol egy „B.B.” feliratú sírban nyugodott 1855-ig. A csempészkációt VII. Daniel Pál (1822–1895) szervezte meg (a kiterjedt szamosújvári Daniel/Dániel család egy távolabbi ágának tagja, és nem Kiss Ernő közvetlen leszármazottja!), továbbá közreműködött benne Ernő féltestvére Leuven Júlia is, aki egy komolyabb összeget adott át erre a célra Kiss Ernő legényének. 1855-ben a maradványokat Katalinfalvára vitték, innen került Kiss Ernő porhüvelye 1872-ben az eleméri családi kápolna – ezt egyébként Kiss Ernő építtette 1845 és 1847 között – sírboltjába, ahol ma is pihen, a 7 éves korában elhunyt leánya, Ernesztin mellett.

Leuven Júlia házasságát egy, a császári hadseregben alezredesi rangot elért tiszttel, Fedrigoni Alajossal egyébként Kiss Ernő pártfogolta és elő is segítette, feltételezem: saját „vetélytársával” nem lett volna ennyire előzékeny.

Kiss János nevű valóban van a családban, de ő Ernő ükapjának (Izsák), Jakab nevű fiának leszármazottja, és 1803-ban született. Valószínűleg ehhez az ághoz tartozhat, vagy a Lukács-ág leszármazottjaihoz az a nemrég elhunyt francia nyelvtanár is, aki Kiss Ernő unokájának mondta magát. Ugyanez vonatkozik a repülős ittebei Kiss Józsefre is. Ez áll az USA-ban, Philadelphiában még ma is élő Kiss Jánosra is, aki részt szokott venni az eleméri megemlékezéseken. Tehát lehetnek Kiss néven Kiss Ernőnek rokonai ma is, de külön ki szeretném hangsúlyozni, nem a leszármazottjai.

Schratt Katalin, a bécsi Hofburgtheater színésznője, esetében nem a lánya volt az aradi vértanú állí-

tólagos fiának a felesége, – a történet egy változatát nagyon szépen még a „Schratt Katalin: A császárváros regénye” c. kötetben is leírták – hanem ő maga. 1855. szeptember 11-én (más források szerint 1853-ban) született Baden bei Wienben, és 1940. április 17-én hunyt el Bécsben. Valójában Kiss Ernő dédapjának (Gergely) 1909-ben meghalt ükunokájának, Miklósnak volt a felesége. Egyetlen fiuk született, Antal, aki követségi tanácsos volt. Ja, és majd elfelejtettem: a hölgy valóban az öregedő uralkodó barátnője volt. Csak feltételezem, hogy a Kiss házaspár kapcsolata, fiuk születése után, megromolhatott, hiszen Katalin közel 30 évig volt a császár és király bizalmasa. Egyes források szerint maga Erzsébet királyné is kezdeményezője volt a viszony létrejöttének, bár ennek hitelességéért nem kezeskedem.

Megjegyezném még, hogy Kiss Ernő egyik ükunokája, Dániel Marietta, aki balatonfüredi kötődésű is, Kanadában, Montreálban hunyt el. Férje, Takácsy Konstantin, kereskedelmi bankigazgató volt.

Kiss Ernőnek számos helyen állítottak illetve emeltek emléket Balatonfüreden kívül is, ahol egy, az Anna-bálon átadott díjat neveztek el róla 2003-ban, és 2006-ban felesége előtt tisztelegve táblát avattak a Horváth ház Blaha Lujza utca felőli oldalán.

A Kiss Ernő-díj

Így 1906. május 28-án Nagybecskerekén (ma: Zrenjanin, Szerbia) szobrot állítottak neki. Persze Trianon után a szobrot ledöntötték, a fejét, ami megmaradt belőle, tudomásom szerint a nagybecskereki Városi Múzeumban őrzik, vagy legalábbis őrizték. 1989-ben Baján avattak emléktáblát, továbbá Gyulán, a Kossuth u. 13. sz. ház falán állítottak táblát Kiss Ernőnek. 1999. október 5-én, Budapesten, a XIII. kerületi Kiss Ernő utcában domborművet (Jangiborjan Mamikon alkotása) avattak, valamint 6-án, Szegeden, a Kiss Ernő u. 2. sz. ház falán állítottak táblát (Kalmár Márton alkotása). 2002. október 5-án a főváros XV. kerületében, a Kiss Ernő utcában, a vértanú – a Nagy Előd által készített bronz domborművel díszített – márvány emléktábláját avatták fel. 2011. október 3-án a II. kerületben avattak közös kopjafát, Kiss Ernő és Lázár Vilmos tiszteletére.

2011 nyarán a budapesti Hadtörténeti Múzeumban kiállítást rendeztek az Aradi Ereklýmúzeum anyagából. Többek között láthatóak voltak ezen Kiss Ernő személyes használati tárgyai, így: teáskészlete, szalvétája, tányérja, pisztolya és puskái is.

A következő két oldalon az érdeklődők nyomon követhetik a Kiss család leszármazási táblázatát, már ahogy azt (nem teljesen) sikerült összeállítanom a fellelhető adatokból.

Befejezésül visszatérve a bevezető sorokhoz, el lehet mondani a történetek egy részéről a következőt: a hír igaz, csak egy kis pontosítással.

És talán – egyelőre, amíg újabb legendák nem születnek – sikerült egy kicsit oszlatni a Kiss Ernő személye körül terjengő ködfátyolt.

A Kiss család címere

Jegyzetek:

1. Gergely, a birtokot öröklő legidősebb testvér, 1815-ben meghalt, így az örökös Ernő lett, akinek távollétében Mária nevű testvére irányította a gazdaságot.

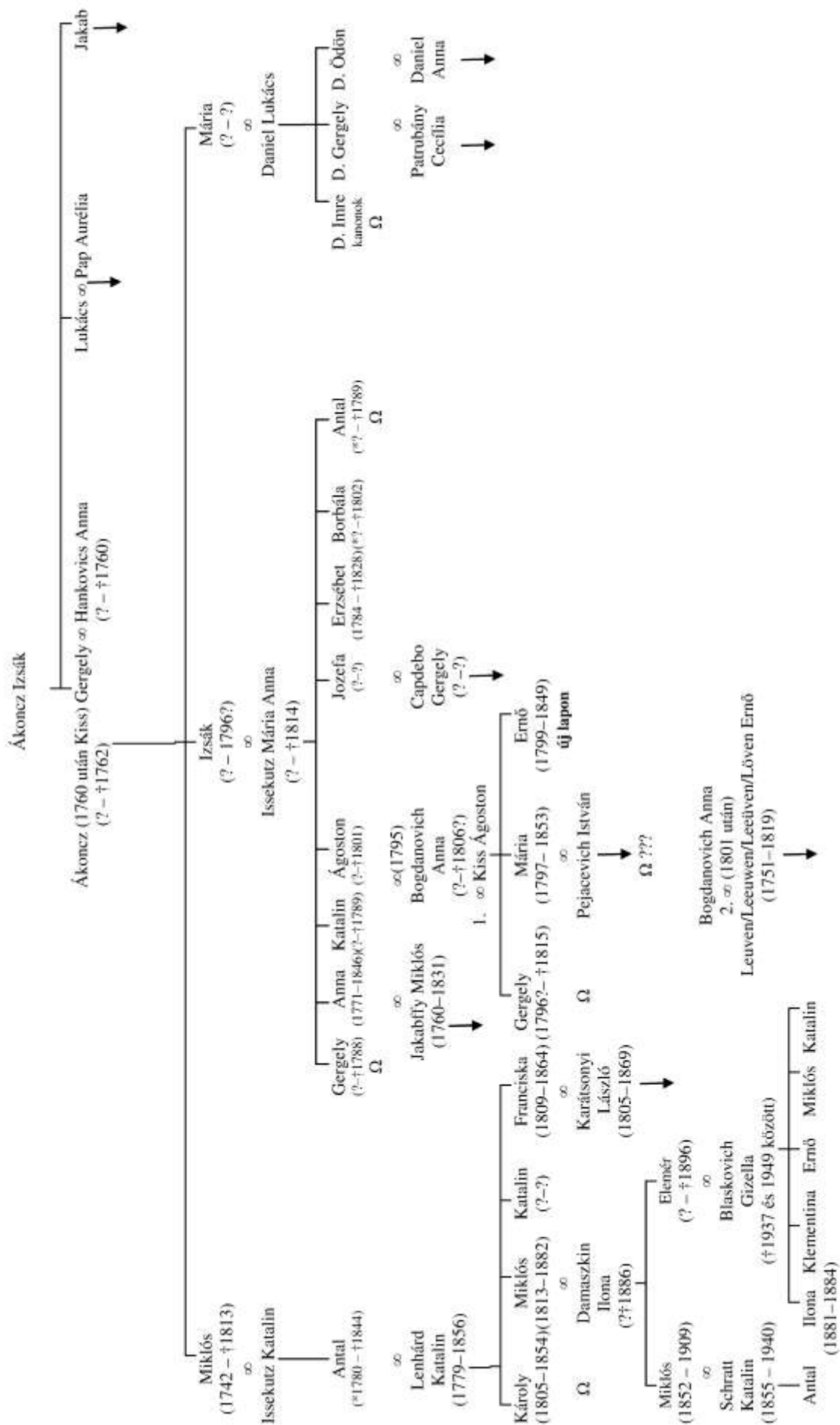
Forrás:

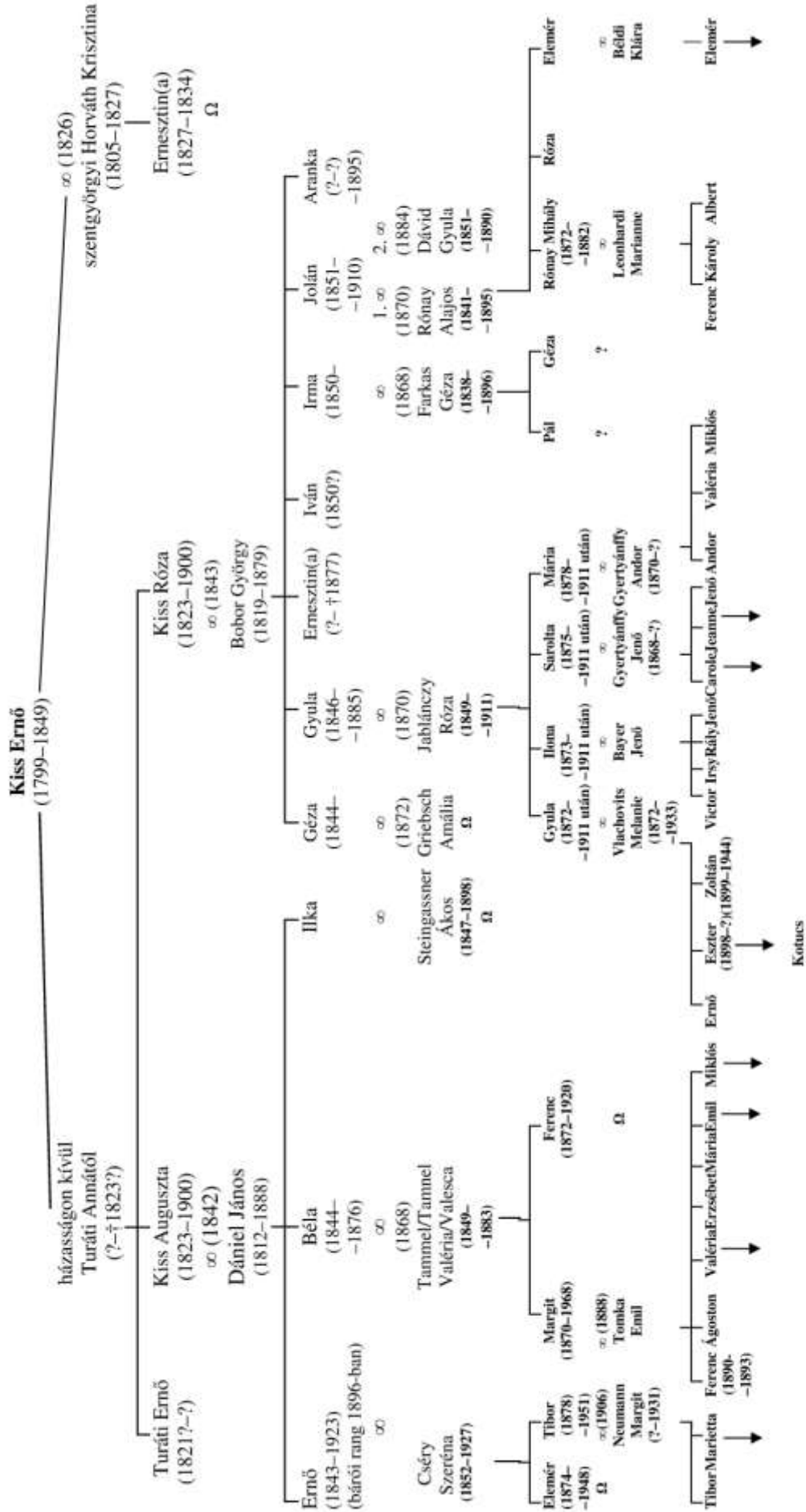
- Elek Miklós: Az első füredi Anna-bál: Szentgyörgyi Horváth Krisztina legendája. Balatonfüred, 2006.
- Gudenus János József: A magyarországi főnemesség 20. századi genealógiája. Budapest, 1990–1999.
- A XX. század krónikája. Budapest, 1995.
- Dr. Issekutz Sarolta: Az aradi vértanúk nyomában: Nagybecskerek, Elemér, Újvidék. In: Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek, 2007. november (129. sz.)
- Kálmán Attila: Örmény származású magyar főnemesi családok és rokoni kapcsolataik más főnemesi családokkal. In: Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek, 2011. szeptember (171. sz.)
- Kempelen Béla: Magyar nemes családok. Budapest, 1911–1932.
- Kürenberg, Joachim von: Schratt Katalin: A császárváros regénye. Budapest, 1999. (cop. 1943).
- Magyar-örmény családfák: Ittebei és eleméri Kiss család (I–II.) In: Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek, 1999. március (24. sz.) és május (26. sz.)
- A magyarság krónikája. 3. javított kiadás. Budapest, 2000.
- Magyarország hadtörténete I–II. Budapest, 1985.
- Nagy Iván: Magyarország családai. Pest, 1857–1868.
- Németh Ákosné Rác Lidia: Balatonfüred nevezetes épületei. Balatonfüred, 2008.
- Németh Ferenc: Kiss Ernő leszármazottainak nyomában: A vértanú utódainál. (I–IV.) In: Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek, 2007. március (121. sz.) – június (125. sz.). Megjelent még a Családi Kör 1999. október 7-i és 14-i számában.
- Országos Széchényi Könyvtár – Aprónyomtatványok – Gyászjelentések.
- Pavlov Borisz: Eleméri nemesség. (I–XX.) In: Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek, 2009. február (144. sz.) – 2010. október (164. sz.)
- A Kiss-lányokat ábrázoló képek eredetijeit a Bobor-ághoz tartozó – az Újvidéken (ma: Novi Sad, Szerbia) élő – Kotucs Péter és családja őrzi. Festőjük nem ismert.

Kiss Róza

KATONA CSABA

AMIKOR FÜRED VOLT A MINTA: SZÉCHENYI ISTVÁN FERTŐBOZI FÜRDŐJÉNEK BALATONI VONATKOZÁSAI

„A fürdő iránt szollni fogunk.”¹ – ez a rövid mondat olvasható Széchenyi István 1838. július 27-én Pozsonyban postára adott azon levelében számos más lényeges közlés mellett, amelyet bizalmas jószágkormányzójának, Lunkányi (Liebenberg) Jánosnak címzett a gróf. A meg nem nevezett fürdőre utaló rövidke megjegyzés Széchenyi ma már kevésbé, vagy inkább jószerivel egyáltalán nem ismert kezdeményezésére utalt. Nevezetesen a sajnálatosan rövid életű – lényegében csak egy nyáron át működő – fertőbozi (hollingi) fürdőre.

Ez a kis bozi fürdő sem jelentőségét, sem fennállásának időtartamát tekintve nem sorolható épenséggel a legnagyobb magyar életművének kiemelkedő alkotásai közé, aminthogy fürdőhelyként sem vált, mert nem is válhatott nevezetessé ilyen rövid idő alatt. Ekképp a történeti irodalom – Tilkovszky Lóránt², valamint e sorok írójának³ két-két rövidebb írásától eltekintve – nem is igen fordított figyelmet rá. Balatonfüredről nézve azonban van a bozi fürdő kurta történetének egy igencsak érdekes hozadéka, éspedig konkrétan az, hogy a létesítéshez a mintát (részben legalábbis feltétlenül) nem más, mint éppen Balatonfüred szolgáltatta, méghozzá vélhetően közvetlenül az alapító, Széchenyi István ismeretei révén.

A reformkor éveiben (ahogy valójában később sem...) Magyarországon a fürdőkultúra korántsem volt olyan fejlett, mint az osztrák tartományok vagy Cseh- és Morvaország fürdői esetében. Sem a létesítmények színvonala, sem a látogatók száma nem tudott igazán versenyre kelni az osztrák és cseh fürdőhelyekkel, amelyek mindvégig legyőzhetetlen konkurenciát jelentettek nemzetközi szinten. Ami mármost Balatonfüredet illeti, ennek ellenére fürdőjéhez, a Savanyúvízhez Bécsből számos vendég kerekedett fel az 1840-es évek elején. 1840-ben pontosan 83-an látogatták meg Füredet a császárvárosból (amivel Bécs Pest-Buda és Veszprém mögött a harmadik legtöbb vendéget adta ebben az évben Fürednek)⁴, 1841-ben pedig 43-an (Pest-Buda, Veszprém, Győr, Székesfehérvár és Pápa nyomában ezúttal a hatodik helyen állt az osztrák város a legtöbb füredi fürdővendéget kibocsátó települések sorában).⁵ Ezek az adatok azt látszanak igazolni, hogy Füred egyfajta ismertséget a magyar határoktól nyugatra is kivívott magának.

Viszonylag közismert az a tény, hogy Széchenyi István gróf maga is többször időzött Füreden, ami családjának helyi kötődését ismerve természetesen semmi meglepetést nem jelent. Az alábbiakban röviden (amennyire az elszórt források azt engedik) azt mutatjuk be, hogy ez a tényező miképp állhatott összefüggésben a fertőbozi fürdő létrehozásának ideájával. Elsősorban arról van szó, hogy Füred mint fürdő sajátos csáberejét a maga korában – a legtöbb akkor működő gyógyvizes fürdővel szöges ellentétben – ekkor már nem kizárólag az ott fakadó források vizének, hanem a Balatonnak köszönhetően is növelni tudta. Füred éppen azért lett neves fürdőhely még jóval korábban, mert a gyógyvíz vonzotta oda a közönséget. Nem pedig az, ami ma már természetesnek hat látszólag, ti. a Balaton vize. Idővel ez az állapot változott, a tó is kezdett érdekes és vonzó lenni nem csupán látványosságként, háttérként, így ennek jegyében Füreden ún. fürdőházakat állítottak fel a tó vizében. Kifejezetten azért tették ezt, hogy azok, akik a gyógyforrások helyett/mellett a fürdésnek ezt a szabad formáját választják, kiaknázhassák a Balaton közelségét.⁶ Ennek ismeretében bizton állíthatjuk: nem pusztán véletlen tehát, hogy 1838 őszén, amikor a leendő bozi fürdő gondolata mind konkrétábbá érlelődött Széchenyi egyéb tervei között, a fent említett Lunkányi jószágigazgató közvetlenül Adler József balatonfüredi fürdőorvoshoz fordult, elkérve tőle a füredi tavi fürdő faépületeinek műszaki adatait.⁷ A füredi fürdő tehát e tekintetben konkrétan minta gyanánt szolgált Bozon.

Ám nem ez az egyetlen biztos utalás Füredre a fürdő létesítésének időszakából. Lunkányit citálva láthatjuk, hogy a tengerparti Trieszt mellett a balatoni fürdő volt az egyik példa a bozi fürdő létesítéskor: „Az a kívánsága is volt kivált a finomabb nevelésű asszonyoknak és serdülő kisasszonyok gondos szülőinek, hogy mint más tavi és tengeri fürdőknél – s nevezetesen Füreden és Triestben – bizonyos távolságok jelettetének ki, mellyeken belül más tán botránkozólagon meztelen fürdő ne közelethessenek.”⁸

Az új fürdő helyszínének kiválasztását természetesen nem csak a vízpart közelsége (a Fertő ekkor még Boz határáig ért), de az a tényező is segíthette, hogy az 1800-as évek elején József nádor

szívesen kereste fel az általa kedvelt Bozt. Egy olyan magaslaton, ahol a nádor szívesen pihent meg ezen alkalmakkor, Széchenyi István apja, Széchenyi Ferenc egy kis kerek templomot emeltetett a Fertő partján.⁹ Ez pedig népszerű kirándulóhellyé lett a közeli Sopron lakosai számára. Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert a korban nehézkes közlekedési viszonyokból adódóan maga Széchenyi is elsősorban a közeli szabad királyi város, Sopron lakosaira számíthatott vendégként (s ebben nem is kellett csalatkoznia).

Számolhatott ezzel a gróf azért is, mert a soproniaknak sem volt ismeretlen a fürdőre járás szokása. Ezt segítette elő, hogy számos gyógyforrás buzgott Sopron vármegye területén, így Kabold, Keresztúr, Nagyhöflány, amelyek közül kiemelkedett Savanyúkút (Sauerbrunn) fürdője.¹⁰ Ugyanakkor ezen felül könnyűszerrel meg lehetett közelíteni Sopronból a Vas vármegyéhez tartozó Sóskut (Sulz)¹¹ fürdőjét is.

De jártak-e a soproniak Füredre? Túl azon, hogy az 1841 nyarát Füreden töltő (és ott szerencsére naplót is írt¹²) soproni leányzó, Slachta Etelka sorai számos soproni jelenlétéről árulkodnak a nevezett évben, az 1840-es évekből szerencsésen fennmaradt több balatonfüredi fürdőnévsor (kurlista) révén is bizonyítani lehet, hogy a soproniak a távolabbi fürdőnek számító Füredet is viszonylag sűrűn felkeresték. Így például egy évvel Slachta Etelka után, 1842-ben Pintér Mátyás császári királyi kapitány (akit Etelka is említ naplójában, tehát egy évvel korábban is Füreden nyaralt), 1844-ben pedig ugyanő, valamint Altstätter Samu szabómester, Fiáth János táblabíró, Müller Mátyás iskolai tanító, Toepler Ottó, Károly és Jenni tanulók múltatták az időt Füreden a nyár folyamán a soproniak közül. Pintér igazi füredi törzsvendég volt: 1845-ben is fellelhető volt a Balaton partján, ezúttal Konkoly Ignác megyei esküdt és bizonyos Weyrauch F. G. tüzér kerekedtek még fel Sopronból ebben az esztendőben. 1846-ban – a most is jelenlévő Pintér mellett – négy soproni vendéget köszönthetett Füred: az ugyancsak visszatérő vendég Fiáth János táblabíró mellett Inkey Sándor táblabíró, Müller Emilia polgárnőt és Ritter Károly kereskedőt.¹³

Az tehát kétségtől elmondható, hogy számos benyomás és lehetőség egyvelege érlelte meg a Fertő partján létesítendő fürdő ötletét Széchenyi Istvánban 1838 folyamán, és ebben igen jelentős szerepe volt a Széchenyi és a soproni lakosok által egyaránt jól ismert Balatonfürednek, mint mintának.

A bozi fürdő létesítése aztán viszonylag gyorsan, a Széchenyi által elképzelt ütemben folyt le, mert 1839 nyarán már használatba vették azt a fürdővendégek. Ám hiába volt a látszólagos siker: a fürdő nem állt fenn sokáig. Bár tényként ismert, hogy az 1839. augusztus 6–7-én a Fertő tava fölött dühöngő kemény vihart is kiállotta a fürdő, sőt ezt követően is fogadott még vendégeket, az ez év novemberi Sopron vármegyei közgyűlésen ezt iktatták jegyzőkönyvbe: „Bozi helységben a czenki uraság által felállított Fertői fürdő érdemében Kulcsár István főbíró úr szóval jelentette: hogy a fürdő intézet az uradalom által megszüntnek nyilatkoztatván, a kijelelés szükséges is megszünt.”

Tudott, hogy Sopron vármegye nem nézte jó szemmel a bozi fürdő működését, ami kiviláglott abból is, hogy annak egyébként szerény jövedelmét több ízben megnyirbálni szándékozott. A felszámolás elsődleges oka viszont az volt valójában, hogy a vállalkozás nem lehetett gazdaságos rövid távon sem, de hosszú távon is veszteséget termelt. A súlyos költségek közül – épp azért mert Füred, mint minta, vagy inkább ellenpélda itt is szóba jött – csak egyet említenék zárásként. Jelentős és állandó költségnövelő tényezőnek ígérkezett, hogy a füredi példára készült tavi fürdőházakban kárt tehet a vihar. Lunkányi már idézett Kinyilatkoztatásának szavait kölcsönvéve: „Hogy a Fertőben és kivált Boozon egy célirányos fürdőnek fölállítatása melly tömérdek nehézségekkel van összekapcsolva, azt az alulírt nem akarja hosszasan előadni, és csak azt kívánta megjegyezni, hogy midőn a Füredi fürdők, mellyek a Balatonra épültek, az Éjszaki szelek ellen a közellévő hegyek sora által fődve és takarva vannak, a Boozsi fürdőházra Nesidertül 4 mérföldre a síkvizen minden akadály nélkül rohanik az éjszakai viharok dühe, abban örökké sok károkat fog tenni, és sok költségekre okot nyújtani”.

Jegyzetek:

1. Széchenyi István gróf levele Lunkányi Jánoshoz. Dátálatlan [1838. július vége]. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. P 624. Széchenyi család levéltára. Lunkányi-hagyaték. 1. csomó. 662.
2. Tilkovszky Lóránt: Széchenyi István fertőbozi fürdője. In: Soproni Szemle, 1960. 2. sz. 181–185.; Tilkovszky Lóránt: A fertőbozi fürdő. In: História, 1985. 2. sz. 14–16. p.
3. Katona Csaba: A fertőbozi fürdő története. In: Soproni Szemle, 2001. 3. sz. 249–261.; Katona Csaba: Ember és környezet a 19. században: a Fertő. In: Soproni Szemle, 2008. 4. sz. 391–405. p.
4. Az 1840. évi fürdőlista az Országos Széchenyi Könyvtárban található meg, jelzete: OSZK P.28.124/1840.

5. Az 1841. évi fürdőlista a balatonfüredi Városi Helytörténeti Gyűjteményben található meg.
6. Zákonyi Ferenc: Balatonfüred. Veszprém, 1988. 161. p.
7. Tilkovszky L.: Széchenyi ... i. m. 181. p-
8. Kinyilatkozás A Boozsi Fürdői alapítvány iránt. Nagycenk, 1939. július 4. Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltára Soproni Levéltára. IV. A. 1. b. Sopron vármegye levéltára. Sopron vármegye közgyűlésének iratai. 444. doboz. 1839:3518.
9. Zadjeli Schlachta Etelka soproni naplója (1838–1842) S. a. r.: Csatkai Endre. In: Soproni Szemle, 1943. 4. sz. 30. p.
10. Güntner Péter: A balfi fürdő története. In: Soproni Szemle, 1998. 3. sz. 1. p.
11. Sós-kútra lásd: Bajzik Zsolt: Das Sulzer Bad in der Zeit der Vormarz. In: Burgenländische Heimatblätter, 1998. 1. sz. 1–24., ill. Bajzik Zsolt: A sós-kúti fürdő a reformkorban. In: Vasi Szemle, 1999. 4. sz. 435–455. p.
12. Kiadása: „Füreden az idén először nékem hozatik szerezni...” Slachta Etelka balatonfüredi naplója, 1841. Szerk., a bevezetőt írta és jegyzetekkel ellátta: Katona Csaba. Balatonfüred, 2008. 118. p. [Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai, 37.]
13. Az 1842., 1844., 1845. és 1846. évi füredi fürdőlisták leltőhelye: Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára. IV. 1. b. Közgyűlési iratok. 1845:752, 4811, 4567.

A füredi fürdő (a mai Gyógy tér és környéke) 1839-ben Petrich András rajzán
 Balszálon látható a színház oszlopainak egyike,
 középen a kápolna és balra mögötte a kútház teteje,
 jobboldalt elől a Nagyvendéglő, mögötte a Horváth ház,
 felül balodalt az Esterházy vendéglő és a fürdőház (ma: a szívkörház épülete),
 hátul a Balaton, a somogyi parttal

TÓTH ANDRÁS

A SÁNTA CSALÁD. (KÉSŐBBIEKBEN A VÉGH FAMÍLIA.)

Az ismertetésem sajnos azzal kell kezdenem, hogy nagyon kevés információ maradt szüleim családjáról. Ezért előre bocsánatot kérek, ha a csapongó gondolataim, emlékeim nem állnak sorba, azt vetem papírra, amit a fényképek kipiszkálnak a fejből. Kérem, azt se róják bűnömül, ha az emlékezetem nem teljesen objektív. Az vezetni a tollam, hogy ne vesszen el az, amit sikerül előbányászni a múlt ködéből, mert a múltunk fontosabb, mint most hivatalból valljuk. A frissen megtalált képeket megpróbáltam időrendbe szedni, az idő adja a fonalat, amire a fotókat felfűzöm. Ennyit magyarázkodásként.

Az első kép Nagymamám Édesanyjáról, Sánta Mihálynéről készült, valamikor a századfordulón, sajnos a kép párja eltűnt az idők forгатagában, az egész ház volt rajta látható. A Tamás hegy oldalában volt az általam ismert első otthon. A képen a házikó füstös hidegkonyhája látható.

Sánta dédi

A másikon a Sánta család, kb. a kilencszáztizes években. Sánta Mihály és felesége. Nagymamám, Paula a jobb szélén, mellette Mária testvére, a harmadik neve nem maradt fenn. Sánta Mihály mellett József testvérük. Máriát Geipl Kálmán vette feleségül. Füreden fényképész volt. Két fiuk született, Kálmán és Lajos. Anyjuk korán meghalt, a gyerekek az arácsi árvaházban nőttek fel, Lajos asztalos lett (ismertem én is, a konyhakredencünket ő készítette). Gyermekai – úgy tudom – Tihanyban élnek.

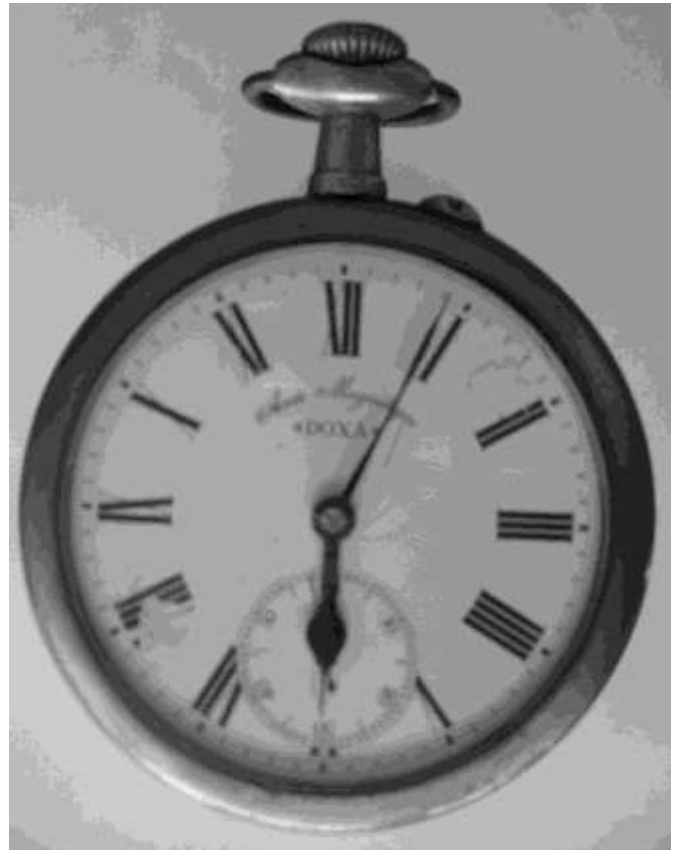

A Sánta család

A következő képen már a Végh család szerepel teljes létszámban. Nagyanyámat, Paulát Végh István vette feleségül. A házuk az Arácsi úton volt, hogy hányas szám alatt, nem tudom, de állítólag még megvan. A Végh nagyapám 1914-ben önkéntesként bevonult, és eltűnt a nagy világégésben. (Nem kellett volna, már két gyerek mentesítette volna a behívótól, neki négy volt, feltehetőleg dühöngött benne a hazaszeretet, meg a kalandvágy. Valószínű, elhitte, hogy a háború egy jó „buli”).

A (még teljes) Végh család

Bakaruhában (középen: Végh István)

Egy krumpli nagyságú DOXA zsebóra maradt a családra, valószínű a Beszkárt-tól kapta, mint vilamos vezető. Akkoriban úgy látszik, még adtak a pontosságra! És nem is volt mindenkinek órája! A család tagjai – míg éltek – igen haragudtak rá, nagyon kemény éveket köszönhettek a „hazaszeretetének”.

A Doxa óra

Véghné a férje bevonulása után Pestről hazaköltözött a családi házba. Nehezen nevelte a négy lányt, Füreden stafirungok varrásából tartotta el magukat. Később, a világháború múltával Véghné hadiözvegyi jogon kis trafikot kapott, Jolánnal, Margittal éltek Arácson. Az általam ismert első üzlete a régi Hangya helyén – kb. ahol most az ékszerész van – volt, aztán a Németh panzió alatt, Haán István írógép műszerész műhelye, és egy kis zöldsés bolt között. Pestre költözése után is voltam a pesti trafikjában, de arra már nem emlékszem, merre lehetett?

Bözsi lánya Pestre ment férjhez, ott női szabó lett.

Az özvegy és az árvák

Paula a SINGER cég "utazó cirkuszánál" hímzést tanított. Járták a megyét egy gruppall, egy-egy faluba négy-öt napig táboroztak. Megtanították az asszonyokat hímezni, varrni, és nem tiltakoztak, ha egy pár varrógépet közben meg akartak vásárolni. Egy ilyen úton találkozott a férjével. Két gyermekük született.

A következő képen nem látszik, hogy az özvegy Véghnének mekkora fáradságába került a lányai nevelése, csak az eredmény. Az ovális képen balról Bözsi, Paula, Jolán és Édesanyám: Margit. A négyből három varrónő lett, Margit négy polgárit végzett.

A négy „Grácia”

Füreden, Arácson komoly színköri élet volt, ezt a Füredi képek és a FÜREDI KRÓNKA is tanúsítja, meg azt is, hogy a Végh lányok is részt vettek benne.

A füredi színjátszó kör (középen ül: Babics Endre plébános)

Amiért ezt előhoztam, annak az oka egy másik kép, a TANÍTÓNÉNI. Ő terelgethette a nebulókat a színjátszás felé, sikerrel, mert mindegyik lány igen művelt, olvasott volt. Csak annyi maradt róla, hogy még élt '45-ben. Ki tud róla, ki volt Ő?

A Tanítónéni

Az utolsó családi fotó készítését '35–'36-ra teszem. Bal szélén Margit, mellette Paula – Nagymama –, középen Paula lánya boldog araként, mögötte Bátor Lajos nagybátyám. Elöl Jolán, a szélén Bözsi.

Amit nem indokolt képekkel illusztrálni, a későbbi sorsuk. Az is érdekes, de nem való ide. Csak pár sorban. Bözsi (csak így hallottam említeni, soha sem Erzsébetnek, vagy Erzsinek) Pestre ment férjhez, Biáth Zoltánhoz, női szabó-varró szalonja volt, igaz, egy kis garzonlakásban. Paula egy Várpalota melletti községbe került férjével, két gyermeke született. Jolán kitartott Nagymama mellett, Pesten éltek. Margit Édesapámmal Füreden élt, utóbbi időben a szepezdi, majd a füredi kempinget vezették, húgommal, Zsuzsannával ketten voltunk gyerekeik.

Egy kicsi kis adalék! Az egyik Füredi História említi a füredi sportkör alapító tagjai között Gubek Ödönt. Később összefutottam vele. Budapesten a Garai utcában volt egy vendéglője. Meg egy lakása a Thököly úton. Jolán, Nagymamával az ő társbérőjük volt az ötvenes évek elején. Elég későn, csak most szereztem tudomást róla, hogy Füred volt a kapcsolat köztük.

Nem fenyegetésnek szánom, de még van meg-rágni való képem, folyóiratom, könyvem! Mint mondtam, nem akarom, hogy más is úgy járjon, mint én. Hogy öregem kelljen megtudni, mit nem tud a közvetlen hozzátartozóiról. Ha másban is sikerül felkeltenem a kíváncsiságot, talán otthon körülnéz! És már nem irkáltam hiába!

Egy volt füredi.

Családi idill az arácsi ház előtt

BAÁN BEÁTA

„A HALLGATÁS EGYEDÜL, ÖNMAGÁBAN NEM SEGÍT, AZ CSAK ELHALLGATÁS.”¹

Sohasem vonzott a közelmúlt története. Most mégis arról a korról írok, amelyben – ha gyerekként is – de már éltem. Ennek oka az, hogy tavaly több leleplező cikk jelent meg egy balatonfüredi ügynökről. Az egyik internetes oldalon² az említett ügynök által megfigyelt személyek hosszú listája még ma is foglalkoztatja a város lakóit, főként azokat, akik családja érintett, azaz valaki a családból „célszemély” volt. Ne várjanak tőlem történelmi tanulmányt – nem vagyok történész, s e témának a kutatója sem – és nem is szeretném a közelmúlt történetét kutatni. A családomra vonatkozó, rendelkezésemre álló irattári anyagból néhány darabot ragadtam ki, s azokon keresztül mutatom be a helyi vonatkozású jelentéseket. Figyelembe véve a rám vonatkozó publikálási korlátokat – időbeliség, személyiségi jogok, stb., – nem lehetett kerek, egész, befejezett történetet írni, csupán csak szemelvényeket ismertetni. No és a saját érzelmeimen sem tudok átlépni ...

Úgy nőttem fel, hogy tudtam: megfigyelik a családomat, ám fogalmam nem volt arról, ez mit jelent. Tavaly augusztusig eszembe nem jutott, hogy kikérjem az édesapámról³ készült jelentéseket. „Rég volt, elmúlt” – mondaná Apám, ha élne. Tavaly augusztusban azonban mégis beadtam a kérelmet az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárához, s 9 hónapot kellett várnom arra, hogy átvehessem a másolatokat. Elolvasva a jelentéseket, úgy gondoltam, közkinccsé teszem a tapasztalataimat, írok egy összefoglalót.

Előljárában megjegyzem: az érintett fél csak a róla készült jelentéseket kaphatja meg. Ha a jelen-

tésben más név is előfordul, azt kitakarják a másolásakor, azaz anonimizálják az anyagot. Mivel nem kutatóként, hanem mint az érintett leszármazottja kértem a betekintést, anonimizált anyagot kaptam. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára által azonosított ügynökök lapját is megkaptam.⁴

A történet 1963 elején kezdődik. Balatonfüredre érkezik valaki, aki irigykedik a csendes visszavonultságban és viszonylagos békében élő emberekre. Kiszemel néhány családot, hazugságokat agyal ki róluk, s saját érvényesülése érdekében elküldi az alábbi levelet a BM III/III-as alosztályára, felajánlkozva, hogy majd ő szemmel tartja ezeket a reakciós elemeket.

Idézet a Szívkórházban dolgozó, 1923-ban született állandó budapesti lakos, egyelőre még leendő ügynök első leveléből:

„1953-tól dolgozom a Balaton mellett. Sokféle emberrel találkoztam és a társadalom minden rétege, típusa képviselve van itt e vidéken. Elegáns villák csöndesen húzódnak meg a szőlőtáblák között, mely legtöbbjük még a Horthy rendszer bukása után idemenekült tulajdonosok otthona. Magasrangú katonatisztek, jegyzők, volt csendőrök, méltóságos urak, többszobás villái, melyek a szezonban értékesített felszórólt szobaáruk, jól jövedelmező hasznót hajtanak azoknak, akik világ életükben jól éltek és ma is élnek. Hogy kik ezek? Közelebbről csak ezután fogom megnézni. Addig is egy pár nevet említek: ...”

Ezt követően 1–6-ig anonimizált nevek következnek, a 7. a sorban: „Baán Barnabás a füredi Balaton étterem vezetője”.

sen húzódnak meg a szőlőtáblák között, mely legtöbbjük még a Horthy rendszer bukása után idemenekült tulajdonosok otthona. Magasrangú katonatisztek, jegyzők, volt csendőrök méltóságos urak, többszobás villái, melyek a szezonban értékesített felszórólt szobaáruk, jól jövedelmező hasznót hajtanak azoknak, akik világ életükben jól éltek és ma is élnek. Hogy kik ezek? Közelebbről csak ezután fogom megnézni. Addig is egy pár nevet említek:

SZIGORUAN TITKOS!
KOLONOSAN FONTOS!

Család neve: Balogh BMJ

Utóneve: Györey

Előz neve (jeanycorfi neve):

Születési éve: 1923 V 25

Születési helye: Budapest

Anyja neve: Mátyás Irén

Foglalkozása: gépkocsivezető

Munkahelye: Balatonfüred-i Sziv-korház
Bp. XVI. ker. Páncsics u. 10.

Lakcíme: Ul. Aludai tér 4. III. k.

Katonai viszonya: felsz. előtt: _____
felsz. után: _____

Iskolai végzettség: érettségi

Pártfűlés: felsz. előtt: _____
felsz. után: _____

Speciális származás: _____

Allampolgárság: magyar

Nemzetisége: _____

Milyen kategóriához tartozik: _____

200335 ÁBTL - 2.2.2.

Beszervezés ideje: 1963 május 10. ✓

A beszervezést végző (név, rendf., osztály): Kovács László r. fűdgy. III/III-3 a
(utazó-űgynök) TM

Osztályozás: _____

A beszerzés alapja: _____

A foglalkoztatás vonalát: _____

Fedőneve: "Barna"

Költ. _____ év _____ hó _____ nap.

Hapló száma: 202/431

Dosszié száma: H-30869 Chk. Sz. Ny.

Irattári szám: B-137754 M-3h17h

A dosszié átadásának megjelölése

Kelt	Szerv - osztály, Op. tiszt neve
	<u>Kovács László r. fűdgy. III/III-3 a alosztály.</u>
<u>1963 V 25</u>	
<u>1964 IX 24</u>	<u>Vényessy István</u>
<u>1985 IX 12</u>	<u>12. 510</u>
<u>07</u>	

200335 ÁBTL - 2.2.2.

„Barna” űgynök személyi kartonja

Az űgynökjelölt levelét Kovács László rendőrű-hadnagy veszi át 1963. március 7-én, s május 30-án megnyitja az űgynök M., azaz Munkadossziéját. Az űgynök a „Barna” fedőnevet kapja. Besorolása: utazó-űgynök, talán gépkocsivezetői munkájából adódóan. Tekintve, hogy az illető már nem él, s utódai nincsenek, nem sért senkit, ha az ő kartonján mutatom be, hogyan is nézett ki egy személyi karton, illetve a Munka dosszié.

A fehérrel kitakart információk számomra, mint „érintett” számára titkosak maradnak. Nem tudhatom a származását, a beszerzés alapját, a foglalkoztatás vonalát. „Barna” a III/III-3 alosztály kötelekébe került, első tartótisztje és beszervezője Kovács rendőr főhadnagy, majd 1964-től Nyitrai őrnagy a tartótiszt. A beszerzés időpontja: 1963. május 10. Az utazó-űgynök később TM lett. Ismét némi magyarázat szükséges.⁵ A személyi kartont (6-os karton) 1954 óta vezették. Két oldalas, az „A” oldalon a személyi adatok, a „B” oldalon a beszerzéssel és az adminisztrációval (dossziészám, naplósám, irattári szám, stb.) kapcsolatos adatok találhatóak. A „B” oldal alján a dosszié átadásának dátumát láthatjuk, azaz: mikor került másik operatív tiszthez és kihez az űgynök.

A beszerzést követően megnyitják „Barna” munkadossziéját, amelynek első darabja az említett felajánlkozó levél.

11-10/875/64

A MAGYAR NÉPKÖZTARSASÁG BELUGYMINISZTERIUMA

A MINŐSÍTÉS: III/III-3 a SZIGORUAN TITKOS!

1955. é. máj. 10. napján

Igyeltemmel.

SZERV: B.M.

OSZTÁLY: III/III-3 a

MUNKA DOSSZIÉ

MINŐSÍTÉS: utazó-űgynök

FEDŐNÉV: Barna

.B* DOSSZIE SZÁM: H-30869

AZ ÜGY: KÖTETBEN

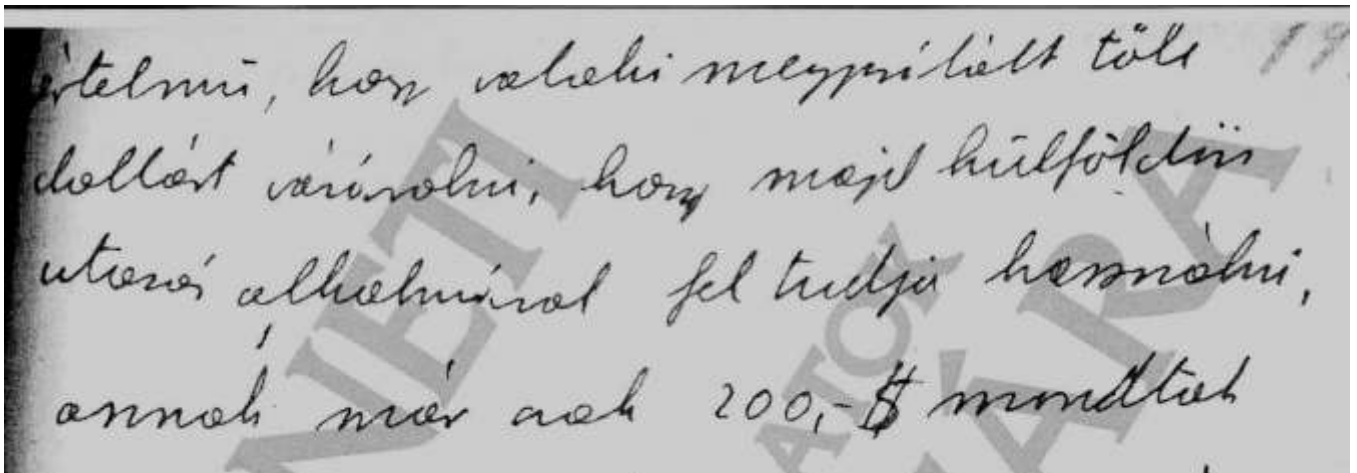
KÖTET SORSZÁMA: I.

MEGNYITVA: 1963 V 30

LEZÁRVA: 19

ARCHIV SZÁM: 34.174

„Barna” űgynök dossziéja

Részlet Sulyok ügynök jelentéséből

E dosszié tartalmazta aztán az ügynök összes jelentését. A jelentéseket mindig kézzel írták, úgy 2–3 hetente. A füredi ügynökök (bár ez a szó nem igazán helyes, de közérthetőbb) a tartótisztjeikkel a Kiserdőben találkoztak. A szokás az volt, hogy az ügynök a jelentését a találkozókra fenntartott úgynevezett T-lakáson (T= titkos) írta meg. A füredi lakás fedőneve Fenyőlak, Fenyves-lak volt. A tartótiszt a helyszínen olvasta el a jelentést, amelyre ráírta az újabb feladatokat, s közben elbeszélgetett a jelentést adóval. A jelentést adó tehát emlékezetből írta le a megfigyelte folytatott beszélgetését. Gyakori volt, hogy önmagáról egyes szám harmadik személyben írt. Például: „... valaki megpróbált tőle dollárt vásárolni, hogy majd külföldön utazás alkalmával fel tudja használni...”

A kézzel írt jelentést a tartótiszt magával vitte. A lényegtelen részeket egy vonallal áthúzta (így olvasható maradt), s a lényeges részeket gépeltette. A gépelt oldalból is betett egy példányt a Munkadossziéba. Erre a lapra rá kellett írniuk, hogy hány példányban készült, ki gépelt le, és melyik ügyosztály/alosztály kapott belőle példányt.

Az utóbbi időben gyakran emlegetett III/III alosztály is magyarázatra szorul, mert az idők folyamán az alosztályok feladata változott, módosult. A tárgyalt időszakban, 1963 és 1968 között édesapám a III ügyosztály több alosztálya látókörébe is belekerült tekintettel arra, hogy Keresztapám⁶ (édesapám öccse) az Egyesült Államok állampolgára volt, s 1963-ban és 1966-ban is hazalátogatott. Lássuk az ügyosztály felosztását, feladatait:

III/I Hírszerző csoportfőnökség: információgyűjtés a kapitalista országok politikai, gazdasági és katonai terveiről és eredményeiről. Ehhez adott

esetben az emigránsokkal való szorosabb kapcsolat tudott akaratlan vagy éppen szándékos segítséget nyújtani.

III/II Kémelhárító csoportfőnökség: A „nyugati ügynökök” felderítése mellett ők foglalkoztak a Magyarországra érkező külföldi állampolgárokkal. 1961-ben a KEOKH⁷ a kémelhárításhoz került, fő feladata a nyugati országok állampolgárainak és a szállásadó rokonoknak az ellenőrzése. A külföldieknek bejelentési kötelezettségük volt, amelyet szintén a KEOKH ellenőrzött. Itt „futottak össze a szálak”: ha több operatív szerv is foglalkozott a külföldivel, a KEOKH koordinálta azt.⁸

III/III Belső reakció és Szabotázselhárító csoportfőnökség feladata: a volt Magyar Népköztársaság állami, gazdasági, társadalmi rendjének megdöntésére vagy gyengítésére törő elemek tevékenységének felderítése és megszakítása, a politikai bűncselekmények elkövetésének megakadályozása, az ellenséges csoportok bomlasztása, elszigetelése.

Történetünk szempontjából a III/IV csoportfőnökség, amely a katonai elhárítással foglalkozott, nem fontos, viszont a következő igen:

III/V Operatív Technikai csoportfőnökség. Hozájuk tartozott a rádió lehallgatás, figyelés végrehajtása, környezettanulmányok készítése, s ők bontották fel a leveleket is – ellenőrizték a postai küldeményeket.

„Barna” a III/III-3 alosztályhoz tartozott, ez foglalkozott az ellenséges személyek elhárításával. A beszervezéskor ügynök volt, majd később TM, azaz Titkos megbízott lett.

„Ügynök az a hálózati személy, aki az állambiztonsági szerv birtokában lévő terhelő vagy komp-

romittáló adatok hatására vagy anyagi érdekeltség fejében vett részt a titkos együttműködésben.

Titkos megbízott az állambiztonsági hálózatnak az a tagja, aki elvi meggyőződésből vett részt a titkos együttműködésben.

Titkos munkatárs az állambiztonsági szervek hálózatának legmegbízhatóbb tagja, aki elvi meggyőződésből, magas fokú áldozatkészséggel, kezdeményezőleg vett részt a titkos együttműködésben, és a legbonyolultabb hálózati feladatok elvégzésére is alkalmas volt.⁹

„Gyenes/Gyergyói” a II/3-H alosztály Bécsben élő titkos munkatársa volt. Mi is volt ez a II/H? Az 1960-as adat szerint a 8 fős alosztály a külképviseletek ellenséges behatolása elleni védelmének biztosítását végezte, az alosztály élén Tar Ferenc rendőr őrnaggyal.¹⁰ Ausztriában 20 ügynököt, 16 titkos munkatársat és egy levélcím-tulajdonost foglalkoztattak. Egy 1962. március 26-i jelentés szerint a titkos munkatársak hálózatát a követségek és a kereskedelmi kirendeltségek beosztottjaiból szervezték meg, többségüket Magyarországon vonták be a hálózati munkába, és a kiképzésüket is itthon bonyolították le.¹¹

g. d.

A MAGYAR NÉPKÖZTARSASÁG BELÜGYMINISZTERIUMA

TITKOS ÉVE:
 Dátum: 65. vi. 29

SZIGORUAN TITKOS!

INFORMÁCIÓS HIVATAL
 Minősítése a 2003. évi III. tv. 2.§ (1) bek. alapján megszünt.

S Z E R V: _____

OSZTÁLY: II. 0.

MUNKADOSSZIÉ

MINŐSÍTÉS: tith. mb.

FEDŐNÉV: Gyenes "Gyergyói"

„B” DOSSZIÉ SZÁM: Z-219/59

AZ ÜGY _____ KÖTETBEN

KÖTET SORSZÁMA: 1

INFORMÁCIÓS HIVATAL

Minősítés felülvizsgálva	1996. III. 29	MEGNYITVA	19 59. XII. 31
-fenntartva			
Minősítés -módosítva		Állambiztonsági	LEZÁRVA: 9 65. vi. 29
-megszüntetve		szolgálati titok	
Minősítés érvényességi ideje	2004. S. V. 10.	ARCHIV-SZÁM:	MH-36/1
Minősítési határozat száma	8124-5/3684/96		

g. d.

„Gyenes/Gyergyói” munkadossziéja

1962. április 12-én egy bizonyos Szabó gépelt utasítást küld Bécsbe Takácsnak. Leírja, tudomásukra jutott, hogy egy Bán <sic!> nevű személy április 10-én levelet írt Gyergyóinak, aki ezt a levelet nem említette meg a jelentésében. Utasítja Szabó Takácsot, hogy Halas figyelje Gyergyóit. Ügynök figyel ügynököt. Halas május 12-én jelenti, hogy Gyergyói csak erős ráhatásra jelent. Gyergyói jelenti, hogy 1961-ben és 1962 februárjában (!) levelet kapott apámtól, s javasolja, hogy apámat figyeljék meg, mert „közeli családjából sokan disszidáltak.” Apám leveléről az iratanyagban másolat nincs, csak utalnak rá a jelentésekben.

Keresztapám 1963-ban – 19 év után – látogat haza. 1963. május 23-án „Barna” már nem csak apámról, hanem Keresztapámról is jelent – önként. A tartótiszt csak e jelentést követően utasítja Barnát, hogy ezentúl Baán Lászlóról is jelentsen: „próbálja ellenőrizni Baán László volt kat. tiszt mozgását, érintkezési körét”.

Barna ügynökön kívül Sulyok Péter ügynököt is „ráállítják” Keresztapámra. Sulyok megbízatása:

hozza zsarolható helyzetbe Keresztapámat, próbáljon meg dollárt vásárolni tőle.

Annak ellenére, hogy a provokáció csődöt mondott, a tartótiszt pozitívan értékelte Sulyok ügynök munkáját: „Sulyok a feladatát jól hajtotta végre”.

Sulyok Pétert újabb feladattal bízza meg tartótisztje, Szolnoki László: Vegye fel a kapcsolatot Apámmal, s kérje meg, hogy Sulyok olaszországi útjára utaltasson át Keresztapámmal Sulyoknak dollárt, valamint utazzon az USA-ból Olaszországba Sulyokhoz.

Keresztapám nem utazott Sulyokhoz, legközelebb 3 év múlva, 1966-ban látogatott haza. Ekkor ismét Sulyok feladata, hogy a bizalmába férkőzőn, ám ez megint csak nem sikerül.

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára tájékoztatása szerint¹² a náluk lévő iratanyag feldolgozása folyamatos, így elképzelhető, hogy újabb, későbbi keltezésű jelentések kerülhetnek elő Apámról. Ugyancsak elképzelhető, hogy a Veszprém megyei rendőrkapitányság keretén belül működő állambiztonsági részleg iratanyagában is található jelentés.

A MAGYAR NÉPKÖZTARSASAG BELOGYMINISZTERIUMA

A MINŐSÍTÉS MEGSZŰNÉSÉIG SZIGORUAN TITKOS!
200... (7)
bekezdéssel egyetemesen.

SZERV: *Veszprémi Megyei R/4.*

OSZTÁLY: *#/1. Osztály*

MUNKA DOSSZIÉ

MINŐSÍTÉS: *(Ügynök) TMT*

FEDŐNÉV: *Sulyok Péter*

.B* DOSSZIÉ SZAM: *# 29078*

AZ ÜGY: _____ KÖTETBEN

KÖTET SORSZÁMA: *10*

MEGNYITVA: 19 *1963. IV. 3.*

LEZÁRVA: 19 *1963. IV. 3.*

ARCHIV SZAM: *36.066/4*

A MAGYAR NÉPKÖZTARSASAG BELOGYMINISZTERIUMA

A MINŐSÍTÉS MEGSZŰNÉSÉIG SZIGORUAN TITKOS!
200... (7)
bekezdéssel egyetemesen.

SZERV: _____

OSZTÁLY: *1. Osztály*

MUNKA DOSSZIÉ

MINŐSÍTÉS: *(Ügynök) TMT*

FEDŐNÉV: *Sulyok Péter*

.B* DOSSZIÉ SZAM: *# 29078*

AZ ÜGY: _____ KÖTETBEN

KÖTET SORSZÁMA: _____

MEGNYITVA: 19 *1963. IV. 3.*

LEZÁRVA: 19 *1964. IV. 25.*

ARCHIV SZAM: *36.066*

Sulyok Munka dossziéja

Utasítás: Tartva elűző türelmével a kegyelmeletet
 meghaladja ellenőrizni Bécin járnok a két hat
 timent magyarságot érintkezési körét.

Utasítás Barna ügynöknek

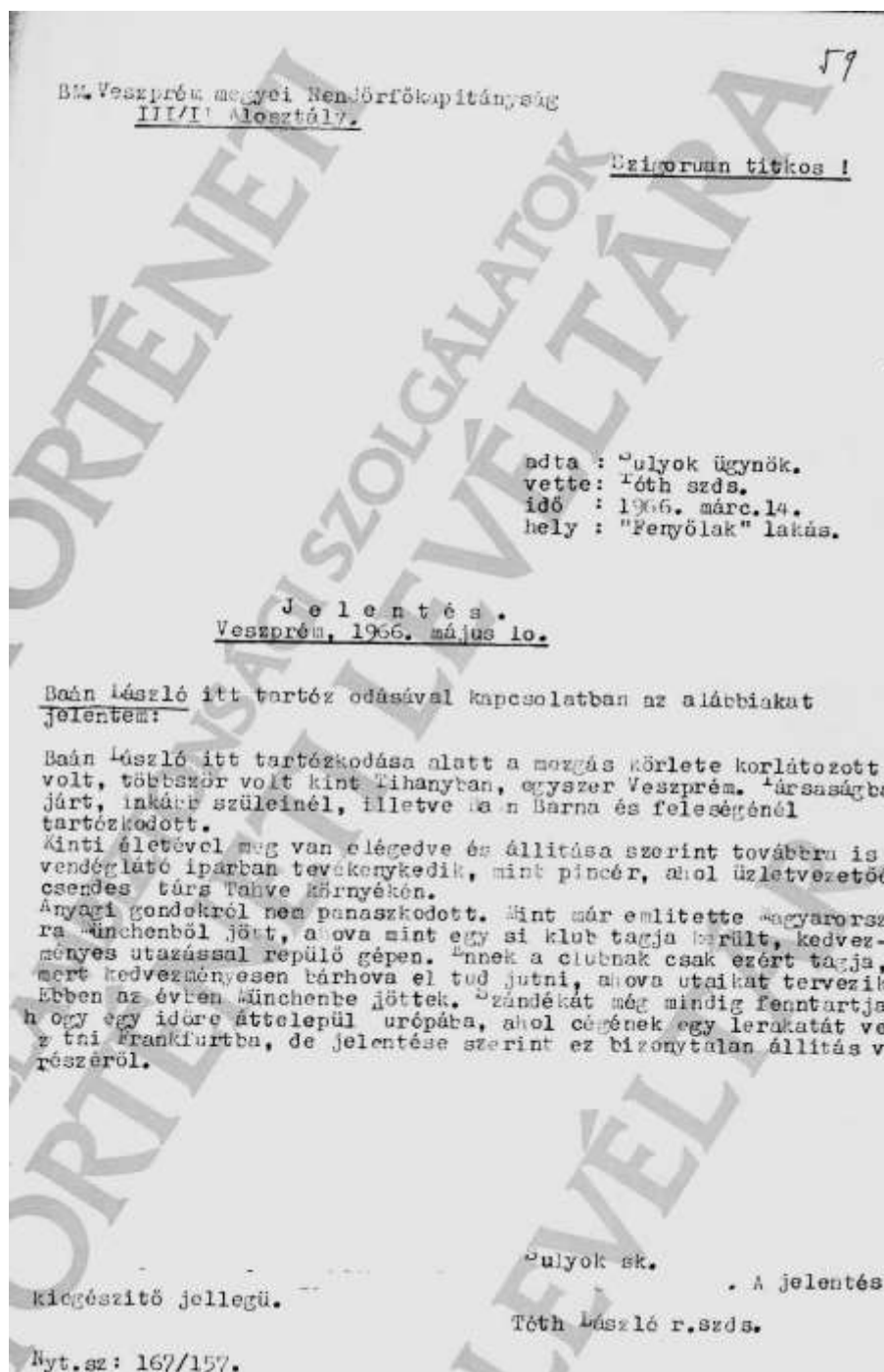
Ügyintézés a felfedezésként jól lefektetés egy
 re. Felkészítésre Dan Szóli USA állampolgársági és
 munkásságát az alábbiakban leírta.

Feladat: 1) Vegye fel a kapcsolatot
 Bécin Bonabel. Küldje meg, hogy legyen
 utána levelezés a továbbiakban, hogy
 az utasítását minde mellett, hogy
 a kapcsolatot meg kellene teremteni.

Részlet Sulyok ügynök jelentése értékeléséből

Vajon szükséges-e tudnunk miket jelentettek apáinkról – hónapok óta foglalkoztat ez a kérdés. Azt gondolom, az utánunk jövő nemzedéknek, akik nem élték át a megfigyelések korát, s általánosságokat olvasnak csak a tankönyvekben, tudniuk kell, hogy az

egy ember életében mit jelent célszemélynek lenni. Vajon szükséges-e tudnunk, kik jelentettek apáinkról? „s ha nem harminc ezüstért, de egy rongy garasért adnak el engem barátaim ... akkor se mondom, hogy nem érdemes hinni az emberben ...”¹³

Sulyok ügynök jelentése 1966-ban

Jegyzetek:

1. Esterházy Péter: Javított kiadás – melléklet a Harmonia caelestishez. Budapest: Magvető Könyvkiadó, 2002.
2. www.balatonfured.hu, www.hirstart.hu, www.balatonfuredma.hu
3. Édesapám: Baán Barna (1917–1994)
4. Beazonosították a „Barna”, a „Gyergyói/Gyenes” és a „Sulyok” fedőnevű ügynököket. „Halast” és „Takácsot” nem
5. Mind a kartonokkal kapcsolatban, mind pedig az ügyosztályok felosztásával kapcsolatban részletesen megmagyarázott információ az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára honlapján található. A továbbiakban ezt használtam forrásul.
6. ifjabb Baán László (1918–2004)
7. KEOKH = Külföldiekkel Ellenőrző Országos Központi Hatóság
8. Krahulcsán Zsolt: A KEOKH és az Útlevel Osztály működése 1945 és 1956 között. In: Betekintő, 2011/4 szám. – www.betekinto.hu
9. Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára honlapja – www.abtl.hu
10. Palasik Mária: A Hírszerző Osztály szervezete és állománya 1956-1962. In: Betekintő, 2011/2 szám, – www.betekinto.hu
11. U.a.
12. www.abtl.hu
13. Részlet Garai Gábor „Bizalom” című verséből

Jelentés
1963. jún. 10.

Vezető: Sulyok István
Vetke: Kékesi István
Dátum: 1963. VI. 10.

1. Baán Barna Vendéglátóipari Dolgozó
Örök, Baán László család látogatás-
ra érkezett az Eggenilt Államokból.

Tudomás szerint 1945-ben maradt hírt
Nyugaton. Katona tisztt volt (repülő).
mi
,
-
on

Mint ilyen került ki, illetve menekült
ki. Ott megpróbált és utána Ausztráliába
vándorolt át. Utána Amerikába telepedett
le. Közben elvált. Értelmiséri szerint
volt építés technikus, vezető, pincér
és állítólag jelenleg New York mellett
egy vendéglátóipari dolgosnak mint
főpincér, illetve üzlet vezető.

Családi látogatásra erről hírt emögé
hívták után érkezett egy Volkswagen
kocsival.

ELEK MIKLÓS

BAKOS MIKLÓS EMLÉKÉRME

A HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY NUMIZMATIKAI EMLÉKEI 2.

Jövőre lesz 10 éve, hogy Bakos Miklós felkereste a Helytörténeti Gyűjteményt és a bemutatkozás után szerényen megkérdezte, hogy elfogadjuk-e ajándékba a 75. születésnapjára készült emlékérmét. Megtisztelő ajándékát örömmel helyeztük el gyűjteményünkben.¹ Kapcsolatunk a későbbiekben sem szakadt meg, hamarosan fotókat, édesanyjára vonatkozó füredi dokumentumokat kaptunk tőle. Utolsó ajándéka egy Lengyel Soma² fotográfia volt a kútházzól, azzal a megjegyzéssel, hogy az előtte álló emberek között ott lehet valamelyik őse is, de nem tudja, hogy melyik az. Rendszeres és lelkes olvasója volt a Füredi História-nak, szerzőként pedig megírta balatonfüredi visszaemlékezéseit.³ Kutatta a balatoni vitorlásport és a magyar cserkészlet numizmatikai emlékeit.

Prof. Dr. Bakos Miklós (1926 – 2012), balatonfüredi születésű, gyémántdiplomás vegyész-mérnök, nyugalmazott egyetemi tanár, piarista confrater, a Templomos Lovagrend nagykeresztes lovagja, a Magyar Numizmatikai Társulat volt elnöke, a 100/Ö Baden-Powell Központi Öregcserkészcsapat örökös tiszteletbeli parancsnoka. Temetése 2012. szeptember 25-én volt Balatonfüreden.

Az érem leírása:

Előlap: középen Bakos Miklós balra néző arcképe, hátul a nyaknál szignó: Kyy

Felirata: félkörben

PROF • DR • NICOLAUS • BAKOS • AETATIS •
SUAE • LXXV

(Prof. Dr. Bakos Miklós 75 éves)

Hátlap: középen a Templomos lovagrend nagykeresztje,

Felirata: körben

EQUES • MAGNAE • CRUCIS • ORDINIS •

MILITIAE • TEMPLI *

(A Templomos Lovagrend nagykeresztes lovagja)⁴

Anyag: öntött bronz

Átmérő: 77 mm

Vastagság: 10 mm

Az éremből 8 példány készült, ez a 7. példány⁵

Készítője: Kiss György érem- és szobrászművész

Hivatkozások:

1. L. sz. 2006. 6. 1.
2. Lengyel Soma/Samu (1825 – 1888) az első füredi fotográfus mester volt 1862–1888 között.
3. Füredi História. 2006/ 3. sz., 14-16.
4. A latin feliratokat Bakos Miklós fordította le.
5. Bakos Miklós közlése, vélhetően a perembe ütve látható a 7/8, de költözés miatt jelenleg az érem nem hozzáférhető.

RÉSZLETEK SZELLE ZOLTÁN HANKÓCZY JENŐ SÍREMLÉKE FELAVATÁSÁN ELMONDOTT ÜNNEPI BESZÉDÉBŐL¹

Hankóczy (Benacsek) Jenő (1903–1976)

A mai nap Hankóczy (Benacsek) Jenő és felesége hamvait tartalmazó, közadakozásból megvalósult síremlék felavatására, megáldására és ennek keretén belül egy megemlékezésre jöttünk össze itt a köztemető díszparcellájában.

Ezt megelőzőleg a vitorlabontó ünnepség keretében az ő emlékére egy bronz tábla került elhelyezésre a Tagore sétány rózsaligetében.

2008-ban, – amikor elkezdtem Hankóczy Jenő lexikoni életrajzához gyűjteni az anyagot – nem gondoltam, hogy pár évvel később itt, a Füreden kialakított végső nyughelyénél tudom tiszteletemet leróni az előtt az ember előtt, aki a második meghatározó személye volt a füredi hajógyártásnak. Itt – a neki mindig kedves Füreden – ahol 21 évet alkotott, dolgozott a hazai vitorlásépítés, ill. acélhajógyártás fejlesztéséért, és ennek következtében a balatoni vitorlázás, a hajózás, az idegenforgalom fellendítéséért.

Itt, ahol nyughelye van elődjének, néhai dr. Tüske Jenő MÁV igazgató, BHRT vezérigazgatónak. Egykori kollégáinak, mint néhai Wagner Imre hajógyári főmérnöknek, a kétszeres volt vitorlázó olimpikon ifj. Tolnai Kálmánnak (Lacinak) és Németh Istvánnak, az egykori hajógyári üzemvezető-

nek, vitorlázónak, akinek vezetésével a Nemere II. 75-ös schärenkreuzer ezelőtt egy hónappal még 57 évig tartotta a balatoni Kékszalag vitorlás versenyek időrekordját. Itt, ahol nyughelye van Kovács Béla füredi gyógyszerésznek, aki a Benacsek-féle 22-es versenyjolléival 1934 és 1940 között a kékszalag versenyeken két abszolút első, egy-egy második és harmadik helyezést ért el, továbbá Kenyeres Lajos hajóvezetőnek, aki 36 évet dolgozott a BHRT-nél és 1934-ben matróza volt az első kékszalag verseny győztes dr. Ugron Gábornak. Itt, ahol további egykori vitorlázó, hajóépítő és hajózó munkatársai is nyugszanak. Itt, ahol a szomszéd arácsi temetőben nyugszik a hajógyártat alapító angol Richard Young Dóra nevű kislánya és szintén egykori kollégája Riffer Nándor a BHRT cégvezetője, valamint Káldy Ferenc, aki tervezte és megépítette az un. külső hajógyártat az Eötvös tanya helyén. Itt, ahol a szomszéd községben, Csopakon található nagybátyjának a sírja. Annak a nagybátyjának, aki eredeti nevén szintén Hankóczy Jenő, aki világhírű mezőgazdasági kutató, sikeres vitorlázó és alapító, első elnöke volt a Hungária Yacht Clubnak, akik 1934-ben elindították a balatoni Kékszalag vitorlásversenyt. Az elmondottakból is kitűnik, hogy Hankóczy ezer szállal kötődött, kötődik a Balatonhoz, Balatonfüredhez.

...

Hankóczy (Benacsek) Jenő és felesége hamvai a Farkasréti temetőben urna fülkében voltak elhelyezve. Mivel gyermekük nem született, nem volt aki az urnahelyek használatával kapcsolatos teendőket elvégezte volna, így a temető gondnoksága az urnahelyek felszámolását helyezte kilátásba. Ezért vált tehát szükségessé ez a példamutató összefogás, – az oldalági Hankóczy rokonok támogatásával – hogy ezt megelőzzük.

Ekkor született meg bennem az a gondolat, hogy emlékéit nyughelyének megmentésével Balatonfüreden kellene megőrizni. Tavaly szeptemberben a szervezés elindításakor a Városi Múzeum munkatársában, Tóth-Bencze Tamás könyvtárosban nagy segítőre leltem. Hári Lenke alpolgármester asszony közbenjárásával a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület bevonásával folytatódott a szervező munka, majd a Benacsek tervezte vitorlások tulajdonosai, vitorlázói is beszálltak a szervezésbe, minél nagyobb körre kiterjesztve a támoga-

tók bevonását, a sír- és emlékhely méltó kialakításával járó költségek vállalását is.

A kikötői emléktábla

Az így kialakult körben a Balatonfüredi Yacht Club, a Hungária Yacht Sport Club, a Balatoni Hajózási Zrt, a Balatonfüredi Hajógyár Kft. nevében a TLC Kft, a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület, a Túravitórlás Sportklub, a klasszikus vitorlások tulajdonosai, a flották kapitányai, tagjai, hajómérnökök (köztük egykori kollégák), a Hankóczy rokonok, a fahajóépítő Bruckner család és balatonfüredi magánszemélyek, – mint tisztelői – részvételével megfogalmazódott az elképzelés, hogy kérjük fel a város vezetését egy dízsírhely, egy emlékhely adományozására, ahol méltóképpen végső nyugalomra lelhet az általunk nagyra becsült Hankóczy (Benacsek) Jenő.

Mindannyian tudják/tudjátok, hogy e kérésünknek meg is lett az eredménye.

Szervezés közben a Balatonfüred Városért Közalapítvány Gubicza Ferenc akkori kuratóriumi elnök és Horváth Zsolt titkár közreműködésével kérésünkre felvállalta a pénzügyekkel járó feladatokat.

....

Hankóczy Jenő Benacsek néven Veszprémben 1903. június 18-án született és Budapesten 1976. december 26-án hunyt el.

Szülei: Benacsek Béla a veszprémi káptalan alapítványi igazgatója és Hankóczy Sarolta voltak. Veszprémben laktak, négyen voltak testvérek. 1922-ben – a neves 8 osztályos piarista –, a mai Lovassy gimnáziumban érettségizett, majd Budapesten a Műegyetemen egy évet elvégzett. Ebben az időben a jobb alkarját villamos okozta közlekedési balesetben elvesztette és így műegyetemi tanulmányait nem folytatta tovább. Pályafutását Peremartoni Nagy Sándor ajánlatára a Veszprémi Faipari Rt-nél kezd-

te, – ahol kisebb vitorlásokat, csónakokat építettek – majd 1926–1928 között az IBUSZ Rt. Füredi Yachtépítő Üzem egyik tervezője volt. Ekkor a Tünde és a Csongor nevű 100 személyes hajók építésének irányítását is végezte. A későbbi személyhajók már az ő tervei alapján készültek, mint pl. a Sió, a Tátika, a Boglár. De természetesen a személyhajók mellett külföldi tervezők tervei alapján különböző vitorlásokat is épített a jachtépítő, mint pl. a 14-es, 22-es versenyjollékat, a különböző túrajollékat, a Nemere nevű 40-es, a Rabonbán I. nevű 30-as és a Sirocco 22-es cirkálók.

1929-ben visszament a Faipari Rt-hez dolgozni, majd, amikor 1931-ben – a BHRT fő részvénytulajdonosának a MÁV-nak a javaslatára a füredi jachtépítő üzem az IBUSZ Rt-től a Balatoni Hajózási Rt-hez csatolták – visszajött Füredre, a társasághoz.

Mivel 1931-től az 1948-as államosításig a hajóépítés és a hajózás a BHRT kezében volt, így meghatározó személye volt a hajók építésének, a balatoni személyhajózás fejlesztésének, majd a hajók, kikötők háború utáni újjáépítésének. A kiváló tervező és kapcsolatokat kiépítő cégvezető Benacsek Jenő jövőbe látó javaslatára 1939–1941 között megépült a BHRt. új hajóépítő üzeme, ezzel utat nyitva az acélhajó gyártásnak. 1941 december és 1948 január között már üzemigazgatóként, illetve 1945 május és 1948 január között pedig vezérigazgatóként irányította a BHRt-t. Az új üzem birtokba vétele után a vezérigazgatóság Siófokról átköltözött Füredre.

1931-től a német DSV előírások alapján, de a balatoni szél- és hullámviszonyokra való tekintettel tervezte a modernebb, megfizethetőbb sloop és marconi vitorlázatú vitorlásokat. A 30-as évek elején a balatoni dinghy, az ok jolle és a 25-ös wanderjolle kivételével többnyire a 22-es sereneket építették, mint pl. a hajógyárat megtervező és kivitelező Káldy Ferenc Kari nevű hajóját. Ezután következtek a legnagyobb számban a 30-as cirkálók, mint pl. 1937-ben dr. Ugron Gábor akkori Magyar Vitorlás és Yacht Szövetség elnökének a Rabonbán II. nevű, vagy 1938-ban az eddigi legeredményesebb a Kékmadár, amelyet az első tulajdonosa dr. Tuss Miklós Hurricán néven rendelt meg. De feltétlen itt kell még megemlíteni a Kincsem II-IV nevű 22-es rennjollék készítését, Kovács Bélának. A további sikerek érdekében Benacsek Jenő 1937-ben megtervezte a lekerekített deck élű, szappan hajónak becézett 22-es rennjollét, mely ezután vált Európa hírűvé. E típusát örökítettük meg a bronz-

táblán és itt a síremléken is. A vitorlás megrendelések döntő többsége a Balatoni Yacht Club, a KMYC (a mai Balatonfüredi Yacht Club) és a Hungária Yacht Club tagjai közül került ki.

Ezen időben megnövekedett a kereslet a különféle motorcsónak és motoros yacht iránt is, melyekből évente több darabot készítettek. Egy ilyen luxus kivitelű motorcsónak gróf Andrássy Géza, a Magyar Olimpiai Bizottság akkori elnöke részére gyártott HETYKE nevű motoros volt 1934-ben. Ezen a motoroson egyszer vendégként megfordult Henri de Baillet Latour, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság akkori elnöke, és többször a Törley család is.

Tudjuk, hogy a kezdetekben a minőségi hajóépítés fázisait annyira nyomon követte, hogy nem volt rest este, sötétedés után is megnézni a napi munkákat, megjelölve a hibás helyeket. A hajóépítést, a vállalat fejlődését nem bízta a pusztán véletlenre. Külsőségektől mentesen, de nagy szorgalommal és a gazdasági életet figyelve lobbizott a piackutató munkáiban. Ennek eredményeként az 1929-1933-as gazdasági válságból kisebb veszteséggel jött ki a hajóépítés és a hajózás.

Az 1940-es években is folytatódott a régebbi típusok tovább fejlesztése. Sorrendben a mai napig meghatározó típusú 25-ös túrajollékat és a 40-es sereneket kell megemlíteni. Az Addió III. és a Tabu nevű cirkálókkal tulajdonosaik szép sikereket értek el. Hankóczy újabb vitorlás típusokat is tervezett. Az egyik és talán a legsikeresebb lett az Európai Vitorlás Szövetség előírásai szerint, de szintén a balatoni viszonyokat figyelembe véve az Európa 30-as cirkáló, mint pl. sorrendben az első három a mai nevükön a Villám, a Johanna (Grófcsik Jánosnak készült) és a Falcon, vagy a hajóüzem német parancsnokának készült Hadúr. A hajóosztályt összetartó kulcsszó a Benacsek név. A másik típus az 50-es balatoni cirkáló lett, amelyet a Magyar Vitorlás és Yacht Szövetséggel együttműködve fejlesztettek ki. A 75-ös cirkáló típust 1944-ben tervezték és építették meg, az elsőt, a Nemere II.-t, majd pár évvel később a mai Siroccot és a Lillafüredet.

A felsorolt típusok sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a 75-ös cirkáló kivételével mindegyik típusról levett, koppintott minták alapján műanyag változatok is készültek, készülnek a mai napig is.

Benacsek Jenő 1943 szeptemberében nevét édesanyja után Hankóczyra változtatta.

A II. világháború alatt, mivel az üzem német felügyelet alatt hadiüzemmé lett nyilvánítva, a termelés nagy részét a katonai megrendelésre készült vízi

járművek tették ki. A pontonok, rohamcsónakok, az aknakereső és aknász motorcsónakok német tervek alapján fából és acélból készültek. Az üzem a háborús időszakot szerencsésen átvészelte. A front közeledtével a katonai vezetés kiadta az üzem bénítására vonatkozó parancsot, amelyet Hankóczy Jenő utasítására az üzem dolgozói úgy oldották meg, hogy a fontosabb leszerelt gépalkatrészeket elrejtve, nem azokat rakták fel a teherautókra. Így a háború befejezése után rövid időn belül vissza tudták állítani a termelést. Sajnos a Füreden összevont személyszállító hajók felrobbantását már nem tudták kijátszani a visszavonuló csapatok elől.

Éppen ezért a legfontosabb feladatuk volt dr. Ugron Gáborral, a BHRt. elnökével együtt, hogy a háború befejeztével elkezdtek a helyreállítási munkákat, a vízi közlekedés beindítását. Az újraindult üzem már el tudta látni árammal többek között a mai szívkörházat is.

A BHRt. 100 éves évfordulóján 1946. szeptember 21-én Hankóczy Jenő ünnepi beszédet tartott a füredi hajóépítő üzemben, és beszédében kérte a jelenlévő Tildy Zoltán köztársasági elnöktől és Gerő Ernő közlekedési minisztertől a gyár fejlődése érdekében a síófoki hajózárszilip kiépítését, amelynek átadása egy év múlva meg is történt. Ezzel megnyílt a tengeri országokba való szállítás lehetősége. Miután vezérigazgatói megbízatását 1948 januárjában visszavonták, elhagyta a hajógyárat. 1963 elején volt még kapcsolata a füredi gyárral, amikor is Székely Sándor akkori főkonstruktőrrel együtt Bécsben felkeresték a GL német hajóosztályozó társaság kirendeltségét. A feladatuk az volt, hogy a rövidesen beinduló, hosszú távú, nagy sorozatú egyiptomi tolotolt uszályok prototípus gyártásának problémáit átbeszéljék.

Hankóczy (Benacsek) Jenő nem csak a terveivel kapcsolódott a vitorlázáshoz, hanem mint vitorlázó is. Alapító tagja volt a Hungária Yacht Clubnak, ahol aktívan részt vett a kikötő és a klubház építésében is. Ezt megelőzően 1927-től 1933-ig tagja volt a KMYC-nak (a mai BYC). A nagysikerű 22-es rennjollék kapcsán tagja volt az Európai Vitorlásszövetség Technikai bizottságának. Személyes kapcsolatot tartott fenn az 1925-ben alapított Ppermartoni Nagy Sándor vezette Balatoni Yacht Clubbal is.

Füredi tartózkodásának idején tagja volt a Balatoni Szövetség választmányának, 1933/34-ben pedig a Balatonfüredi Sport Club vezetőségének is.

Hankóczy Jenő, miután Füredet elhagyta 1948-1953 között a KGM Hajóipari Igazgatóság Fejlesztés-

tési Osztályán kapott megbízást egy tervezőkből álló részleg megszervezésére. Feladatuk volt az alumínium, mint hajóépítő anyag és technológia alkalmazásának bevezetése a hajógyártásban is. A váci hajógyárban végzett munkájának leghitelesebb ismerője a ma is köztünk élő, egykoron fiatal hajómérnök kollégája, Fekecs Gábor.

Elmondása szerint a sors ismételte magát Vácott, mivel a Dunai Hajógyár létrehozásában Hankóczy Jenőnek a füredihez hasonló meghatározó szerepe volt, ugyanis a Flottillának és a belvízi személyhajózáshoz szüksége volt nagyszámú új hajóra.

A síremlék előlapja

A szükséges terveket a létrehozott tervező csoport készítette az ő vezetése alatt, majd a gyártást Vácott az Alumínium- és Horganyfeldolgozó Vállalatnál kezdték el. Olyan darabszámban rendelte a MAHART a vízibuszokat, a Flottilla a mentő-, vontató- és aknaszedő motorosokat, hogy ez egyre nagyobb gondot jelentett a város szívében fekvő vállalatnak. Ezért a Hajóipari Igazgatóság új telephelyet keresett, és ezt a régi Kesztyűgyárban találták meg. Itt hozták létre 1953-ban a Dunai Hajógyárat, amelynek Hankóczy Jenő először főkonstruktőre, majd főmérnöke lett. Vácott vitorlás hajó-

kat is terveztek és gyártottak. Ezek voltak az alu. 15-ös, alu. 25-ös típusok, de nagy darabszámot nem értek el velük. A kétárbcos, tengeri kivitelű, nagyobb méretűekből a gyártási költségek kimutatására alu és acél változatok készültek. Az alutestek szegecselt kivitelben Vácott, az acéltestek gyártása és a készre szerelés pedig a füredi hajógyárban történt a nagyobb tapasztalat miatt. Ezek voltak a SZOT Sétahajózáshoz került alu 75 nm-es Béke, a vas 75 nm-es Öszöd és az alu 80 nm-es Galyatető hajók. A balatoni hajózáshoz pedig az alu 125 nm-es Szaturnusz és a vas 125 nm-es Uránusz került.

1956 októberében a munkástanács tagjává választották. Munkástanácsi tagsága miatt 1957 nyarán el kellett hagynia a Dunai Hajógyárat.

Az 1963-as nyugdíjba vonulásáig az Óbudai Hajógyárban, mint főtechnológus dolgozott.

.....

Ez a sírhely őrizze meg emléküket!

Balatonfüred, 2012. augusztus 03.

Szelle Zoltán
műszaki hajószakértő

Jegyzetek:

1. Szelle Zoltán ünnepi beszédének változatlan, vágatlan közlése.

A síremlék hátlapja

SZENFNERNÉ VARGA ANIKÓ

A BALATONFÜREDI HELYTÖRTÉNETI EGYESÜLET 2011. ÉVI BESZÁMOLÓJA

Szervezeti élet:

Egyesületünk tevékenységét a munkaterv szerint végezte, amelyet az elnökség és a tagság közösen állított össze. Programjaink egy része a Helytörténeti Gyűjtemény (volt) épületében (Arany János utca 12.) szerveződött. Többször kaptunk lehetőséget rendezvényeink lebonyolítására a Városi Könyvtártól is, Sárköziné Sárovits Hajnalka igazgatónak köszönhetően.

Egyesületi napunk továbbra is a hónap első hétfő maradt, de igyekeztünk alkalmazkodni a városi rendezvények és évfordulók időpontjaihoz, így többször előfordult, hogy azok helyszínén találkoztunk.

Tagtársaink adományaikkal a múlt esztendőben is gazdagították a Helytörténeti Gyűjtemény dokumentumait: köszönjük Budáné Bocsor Ágnesnek, Gubicza Ferencnek, dr. Lichtneckert Andrásnak, Németh Ákosnének, Pálffy Károlynének, Reichard Ferencnek felajánlásait.

Egyre nehezebb anyagi forrásokat találni működési költségeink fedezésére. Köszönet illeti tehát mindazokat, akik adójuk 1 %-ával támogatták egyesületünket, és Tóth Györgyi titkárunkat, aki évről-évre elkészíti a pályázatokat, elősegítve folyóiratunk – a Füredi História – megjelenését.

Az elmúlt esztendőben tagtársaink önkéntes munkájával valósult meg az Arany János utcai épület kifestése (Bartha László, Tóth Györgyi és férje), az udvar rendezése (Angyal Imre, Bertók Gyula, Gazsi József, Haász Ilona, Karika Erzsébet, Nagy Sándor, Némethné Rácz Lídia, Simon Gyuláné, és Tóth Györgyi). Mindannyiuk segítségét köszönjük.

Bartha László tagtársunk kezdeményezésére és Egervári Tivadar elnökségi tagtársunk nagy tapasztalatának és munkájának köszönhetően megújult a Kossuth téri I. világháborús emlékmű. Szintén Egervári Tivadar és Bartha László munkáját dicséři a Kállay Miklós síremlékének rendbetétele és felújítása.

A tavalyi esztendő két legszomorúbb eseménye volt Sarkady Tamás és Vuray Tamás tagtársunk elvesztése. Emléküket kegyelettel őrizzük.

Kapcsolataink a hivatalokkal:

A Humán Erőforrás Bizottsággal, és elnökével Molnár Judit tagtársunkkal folyamatosan kapcsolat-

ban voltunk. A bizottsághoz fordultunk utcanév javaslatainkkal (Protiwinsky Ferenc festőművész, Jalsovics Aladár tanár, író, lelkész). A jegyző úr levélben tájékoztatta egyesületünket a lehetőségekről és a jogi korlátokról.

A Humán Erőforrás Bizottság egyesületünk véleményét kérte a 2009-ben elkészült iparterületi feltáró út elnevezéséhez. Elnökségi ülésünkön javasoltuk, hogy a városon kívül eső területek őrizzék Balatonfüred régi határneveit. Így kapta – Bertók Gyula felvetésére – az Aszófőre vezető út a „Lapos-telek” elnevezést.

Levelezést folytattunk füredi emblemikus személyek sírjainak ápolásáról, védetté nyilvánításáról.

Écsy László emléktáblájának megszövegezéséhez segítséget kértek tőlünk. Javaslatot tettünk az emléktábla helyére, az avatás időpontjára.

A Művelődési Oktatási Idegenforgalmi és Sport Osztály levélben értesítette egyesületünket arról, hogy 2007-ben tett javaslatunkat elfogadta, és Ferenczy Béni Ferencsik Jánost ábrázoló portrészobrárt a felújított Zeneiskola kertjében felállítják. (Azonban erre mind a mai napig nem került sor.)

Tóth Attila tagtársunk kezdeményezte, hogy az épület történetét bemutató emléktábla az újabb kutatásokkal egészüljön ki. Ma már a tábla látható a Zeneiskola falán.

Levélben köszöntük meg Reichard Ferenc nyugdíjas hajógyári főmérnök gazdag adományát, amellyel a Helytörténeti Gyűjteményt gyarapította.

Egervári Tivadar elnökségi tagunk kezdeményezte, hogy a szívkörház épületében emléktáblával örökötsük meg a fürdőorvosok, illetve az orvosigazgatók nevét. Az ügy érdekében több mindent tettünk. Egervári Tivadar árajánlatokat kért, valamint pénzügyi támogatást a Probio Zrt.-től. A kórház főigazgatójával és helyettesével, továbbá könyvtárosával névsort egyeztetett Egervári Tivadar, Elek Miklós és az egyesület elnöke. Támogatást kértünk és kaptunk a Balatonfüred Városért Közalapítványtól. Egyesületünk is jelezte – anyagi lehetőségeinkhez mérten – szándékát az elképzelés anyagi finanszírozását illetően.

Sajnos a költségek magasak, és amíg a pénzügyi fedezet nincs biztosítva, a tiszteletre méltó kezdeményezés kivitelezhetetlen.

Együttműködés balatonfüredi civil szervezetekkel:

Az elmúlt évben is részt vettünk civil szervezetek rendezvényein.

Márciusban a Reformkori Hagyományörzők rendhagyó történelem óráján – amelyet a Lóczy Lajos Gimnáziumban tartottak – az elnökünk is részt vett.

A Balatonfüred-Kovácsna Testvérvárosi Egyesülettel együtt koszorúztuk meg a merész utazó, nagy tudású nyelvész, Körösi Csoma Sándor szobrát. (A koszorúzáson részt vett: Egervári Tivadar és Szenfnerné Varga Anikó.)

A Füredi Játékszín Alapítvánnyal együtt ünnepeltünk a Kőszínházi Napokon, júliusban. Bertók Gyula tagtársunk koszorúzással képviselte az egyesületünket.

Július 16-án a füredi gazdák tiszteletére emelt kopjafánál Némethné Rácz Lídia, Szekeresné Rózsa Etelka és az elnökünk róttá le tiszteletét koszorújával az egyesület nevében.

Szép számban vettünk részt Cholnoky Jenő emléktáblájának avató ünnepségén Arácson. Ezen egyesületünk nevében Bertók Gyula és Tóth Attila koszorúzott.

A Szabad Sajtó Napján a Füredi Históriat Baán Beáta felelős szerkesztő és az elnök képviselte a koszorúzásnál.

Az egyesületi napok rendezvényei:

Júniusban az arácsi Népházba szerveztünk programot. Szakvezetéssel megtekintettük a vadászati és geológiai kiállítást. Tárlatvezetőnk dr. Kasper Ágota zoológus, a zirci múzeum igazgatója volt. Ugyanekkor megemlékezést tartottunk dr. Leyrer Lorándné Fülöp Anna sírjánál, születésének 100. évfordulóján. Az emlékbeszéd elmondására egykori munkatársát, Kováts Sebestyenné Szkalla Mártát kértük fel.

Szeptemberben a Kulturális Örökség Napján a római katolikus plébániatemplomban találkoztunk. Gyűrű Géza prelátus a templom építéstörténetéről tartott ismertetést. Z. Karkovány Judit (Protiwinsky Ferenc kutató) tagtársunk pedig a festő keresztút képeit elemezte a szép számú hallgatóságnak.

Nagy érdeklődés kísérte Fejes Gabriella tagtársunk előadását Kállay Miklós íróról, lapszerkesztőről és műfordítóról.

Decemberben hagyományos teadélutánunkon kellemes hangulatban köszöntöttük egymást. Köszönet illeti a szervezésben részt vállalókat.

Balatonfüred április 5. és 11. között ünnepelte történelmének 800., és várossá nyilvánításának 40.

évfordulóját. Az eseménysorozatban egyesületünk önálló faladatot nem kapott, de tagtársaink a rendezvények aktív és alkotó résztvevői voltak.

A kettős évforduló könyvbemutatóval és irodalmi műsorral kezdődött. Három tagtársunk is közreműködött a megnyitó rendezvényen. Az irodalmi műsor szöveggönyvének egyik összeállítója P. Herczeg Edit volt. A kötetet – amely erre az alkalomra nyomtatásban is megjelent – Sárköziné Sárovits Hajnalka mutatta be, köszöntőt pedig Molnár Judit képviselő asszony mondott. Ez alkalomból mutatták be Némethné Rácz Lídia „Múltidéző képeskönyvét” is. Az óriási munkával összeállított, igényes és szép kivitelezésű kiadvány nagy sikert aratott. A könyvbemutatón két tagtársunk is közreműködött: a köszöntőt Gubicza Ferenc mondta, a kötetet pedig Sárköziné Sárovits Hajnalka mutatta be. Az évforduló alkalmából egyesületi tagjaink egy-egy példányt ajándékként kaptak meg.

Az arácsi Népház és Postamúzeum ünnepélyes átadásának alkalmából a Füredi História arácsi különszáma jelent meg. (Szerzői: Baán Beáta, dr. Rácz János, dr. Lichtneckert András, Tilesch Nándor voltak.)

A Füredi História 28. száma pedig a Magyar Levéltárosok Egyesülete vándorgyűlésének résztvevőit köszöntötte. A Balatonfüreden tanácskozókat megismertette településünkkel és egyesületünkkel is. Köszönet illeti dr. Lichtneckert András tagtársunkat az ötletért és a lapszám összeállításáért. (A szerzők tagtársaink közül: dr. Lichtneckert András, Némethné Rácz Lídia, Sárköziné Sárovits Hajnalka, Szenfnerné Varga Anikó.)

Tagtársaink évről-évre igazi szellemi élménnyel ajándékozzák meg a várost.

Balatonfüred első írásos említésének 800., és Széchenyi István születésének 220. évfordulója alkalmából megjelent dr. Ács Anna és dr. Lichtneckert András könyve: „A Széchenyi – Széchenyi család és Balatonfüred” címmel. Sárköziné Sárovits Hajnalka tagtársunk mutatta be.

Februárban jelent meg „A balatonfüredi fürdőbizottság üléseinek jegyzőkönyvei” címmel dr. Lichtneckert András könyve is, amely 52 évet ölel fel 1855-től kezdődően.

Nagy érdeklődés kísérte a „Balatonfüredi életrajzi lexikon” bemutatását is, amely szintén a jubileumi évfordulóhoz kötődően jelent meg. Főszerkesztője Baán Beáta tagtársunk volt. A szerkesztői munkában segítette Némethné Rácz Lídia és Karika Erzsébet. Ők a szerzői munkából is nagy részt vállaltak. Egyesületünk tagjai közül névcikkek további szerzői: dr. Ács Anna, Baán Beáta, Elek Miklós, Honti József,

Karika Erzsébet, Lázár János, Némethné Rácz Lídia, Szekeresné Rózsa Etelka, Szenfnerne Varga Anikó, Tóth Attila, Z. Karkovány Judit.

Dr. Ács Anna szerkesztésében jelent meg az a tanulmánykötet, amelyet Pálóczi Horváth Ádám születésének 250. évfordulója alkalmából adott ki a Balatonfüred Városért Közalapítvány. Szerzői tagtársaink közül: dr. Ács Anna, Karika Erzsébet, Némethné Rácz Lídia, dr. Rácz János.

A helytörténeti táborot Tóth Györgyi titkár ismét megszervezte. A 28, különböző életkorú és érdeklődésű gyermekkel nem volt könnyű dolguk. Munkájukért köszönet és elismerés illeti a felnőtt vezetőket.

2011-ben tagtársaink közül többen részesültek kitüntetésben.

Balatonfüred Város Díszoklevelét kapta: Lichneckert András.

Balatonfüred Város Kulturális Nagykövete címben részesült: Elek Miklós, Némethné Rácz Lídia és dr. Sipos Árpád.

Opatia díszpolgárának választották Takács Miklóst.

Gratulálunk Nekik!

Köszönetet kell mondanunk még támogatásukért, segítségükért az alábbiaknak:

- Városi Könyvtár
- Városi Művelődési Központ
- Balatonfüred Városért Közalapítvány
- Balatonfüredi Napló
- Füred Televízió
- Tóth-Bencze Tamás

Ez az összefoglaló a 2012. február 28-án megtartott egyesületi közgyűlésen elhangzott beszámoló rövidített változata.

BALATONFÜREDI HELYTÖRTÉNETI EGYESÜLET

Az egyesület megalakulásakor (1994) városunk országosan is ismert, de sok részletében még a helyiek számára is feltáratlan, gazdag múltjának kutatását, a még fellelhető dokumentumok gyűjtését, megismertetését, hagyományainak, értékeinek ápolását tűzte ki céljává.

Megalakulása óta tagjai számtalan értékes dokumentummal (régir iratok, könyvek, újságok, képeslapok, fotók, hangfelvételek, tárgyi emlékek stb.) gazdagították a Városi Helytörténeti Gyűjtemény anyagát. Kutatásairól írások, feljegyzések készültek, és egy részüket forrásértékű anyagként a Füredi Históriaiban publikálták.

Az egyesületi tagok közül többen részt vesznek a közalapítvány könyvkiadásának előkészítő munkájában, vagy szerzőként jeleskednek.

Az egyesület javaslatot tesz emléktáblák elhelyezésére, és közreműködik azok megvalósulásában. Közterületek elnevezéséhez is gyakran kéri a segítségünket, vagy mi kezdeményezünk névadást. Megemlékezéseket tartunk városunk jeles polgárai tiszteletére, róluk kiállításokat és előadásokat szervezünk. Elhunyt fürediek személyére tetünk – eredményes – javaslatot posztumusz Balatonfüred Városért (Pro Urbe) Díj odaítélésére.

Hiánypótló kiadványként jelent meg 2001-ben a Füredi História című helytörténeti folyóirat. A cikkek szerzői nagyrészt az egyesület tagjai, de számos levéltári, múzeumi, könyvtári szakember, Füredről elszármazott, különböző foglalkozású, de magát még mindig füredinek valló szerző publikál a lapban.

Az egyesület kiemelkedő munkáját az Országos Honismereti Szövetség elismerő oklevéllel ismerte el (2007). Több tagja is a szövetség különböző szintű elismerésében részesült.

Címe: 8230 Balatonfüred Arany J. u. 12.

Elnök: Szenfnerne Varga Anikó

Titkár: Tóth Györgyi

Vezetőségi tagok: Karika Erzsébet, Bertók Gyula, Egervári Tivadar

htegyesulet@gmail.com

Füredi História szerkesztősége:

felelős szerkesztő: Baán Beáta

furedihistoria@gmail.com

A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület köszönetet mond mindazoknak, akik az elmúlt években adójuk 1%-ával támogatták. Az így befolyt összeget az egyesület alaptevékenységének finanszírozására fordítottuk.

Kérjük, hogy továbbra is segítsék adójuk 1%-ával működésünket.

Adószámunk: **18918421-1-19**

A VÁROSI HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYNEK DOKUMENTUMOKAT ADOMÁNYOZÓ SZEMÉLYEK

Balatonfüred

Budáné Bocsor Ágnes
Elek Miklós
id. Kuti Károly
Pálffy Károlyné
Tóth Attila

Dr. Honti József
Dr. Németh László
Pető Kálmán
Somogyi Gábor

Csopak

Steinhausz György

Budapest

Batizi László István
Csernussi Gábor

Kerepes-Szilasliget

Szász Andor

Monor

Dömötör József

Pétfürdő

Bátor Orsolya

Ráckeve

Tóth András

Tihany

Spang Gyula

Veregyháza

Horváth József

Veszprém

Csabai Tamás György

A VÁROSI HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYNEK DOKUMENTUMOKAT ADOMÁNYOZÓ INTÉZMÉNYEK

Balatonfüred

Balatonfüred Város Önkormányzata (Polgármesteri Hivatal)
Balatonfüredi Reformkori Hagyományőrzők Társasága – Magonc Csoport

Az adományozóknak ezúton mondunk ismételt köszönetet.
Összeállította: Tóth-Bencze Tamás könyvtáros

ÚJ KÖNYVEK 2012.

Tarnai Katalin: ÍZES ARÁCS

Az Arácsért Közhasznú Alapítvány első könyvének bemutatója rendhagyó volt, a már hagyományos „Arácsi Karácsony” idei (2012) rendezvényén, az ünnepi műsort követően. A könyvbemutató után pedig néhány süteményt nem csak a receptkönyvben ismertettek, de meg is kóstolhatták a megjelentek.

A kötet összeállítója, Tarnai Katalin 1952-ben született egy kis alföldi faluban, Vésztőn.

2004-ben költözött Arácsra, és az itt, a helybeli „mesterasszonyoktól” ellesett tudását, valamint az idősebb arácsiaktól hallott történeteket vetette papírra. Az asszonyok egymás közötti beszélgetései során gyakran elhangzott a kérdés: „mondd el, hogy csináltad, ezt én is meg akarom otthon csinálni!” A recepteket ugyan hallás útján is megjegyzik, de csak rövid ideig, előbb-utóbb a részletek kikopnak az emlékezetből, kézenfekvő tehát, hogy azokat le is írják. És ettől már csak egy lépés az gondolat, hogy közkinccsé is kellene tenni. Így született meg ez a könyv.

Z. Karkovány Judit: FEGYVERGYÁROS ÉS GYŰMÖLCSTERMESZTŐ

A Brázay Zoltánról szóló kismonográfia túllépi egy helytörténeti kiadvány kereteit. Megelevenedik lapjain egy kis darab múlt, egy iparmágnás pályájának és balatonfüredi mintagazdaságának, házának története. A híres-neves „sósorszeszes” Brázay-família históriája, kezdve a 19. század utolsó harmadától, egészen a második világháború befejezését követő – rajtuk kívül álló okok miatt bekövetkező – bukásukig.

Ez a Brázayak sorsát is vázoló, de Brázay Zoltánra összpontosító kötet egyúttal felhívás is a hivatásos történészekhez. Tessék, lehet tovább kutatni, a téma koránt sincs lezárva, akár pár disszertáció kitelhet még belőle.

Brázay Kálmánról máig a magyar ipar és kereskedelem úttörőjeként emlékeznek meg, külön is kiemelve hazafiságát, bőkezű mecénás voltát. Brázay Zoltán érdemeit legalább itt, Balatonfüreden ne feledjük el. Ez a könyv nagyban hozzájárult ehhez.

(tbt)

Z. Karkovány Judit

Fegyvergyáros és gyümölcsstermesztő

BRÁZAY ZOLTÁN
BALATONFÜREDEN

Izès Arács

Historián Képzőművészeti Alapítvány, 2012.

Új könyvek 2012.

A szentgyörgyi Horváth család címere